

bilimname XXXVI, 2018/2, 455-498
Geliş Tarihi: 30.03.2018, Kabul Tarihi: 12.10.2018, Yayın Tarihi: 31.10.2018
doi: <http://dx.doi.org/10.28949/bilimname.411013>

TASAVVUFTA GÜL SEMBOLÜ VE GÜL İLE İLGİLİ TELAKKİNİN OLUŞMASINDA UYDURMA HADİSLERİN ROLÜ

© Sabri ÇAP^a

Öz

Uydurma hadislerle ilgili literatürde gülün Hz. Peygamber'in terinden yaratıldığı, onun kokusunu koklamayı arzu edenlerin gül koklaması gerektiği ve gül kokladığında Resûlullah'a salavât getirmeyenlerin ona eziyet etmiş olacaklarına dair bazı rivayetler mevcuttur. Gülün yaratılışı veya gül ile Hz. Peygamber arasında herhangi bir şekilde münasebet kuran bütün rivayetler muhaddisler tarafından uydurma kabul edilmesine rağmen sonraki devirlerde bilhassa edebî ve tasavvufî eserlerde geniş bir şekilde yer alabilmiştir. Erken dönem tasavvufî literatüründe yer almamakla birlikte sonraki dönemlere ait bir kısım tasavvufî kaynaklarda gülün Resûl-i Ekrem'in terinden yaratıldığı belirtilmiş, bu husus çoğu zaman kaynak zikredilmeksizin söz konusu rivayetlerle de desteklenmeye çalışılmıştır. Mutasavvıflar tarafından kaleme alınan bir kısım edebî eserlerde ve tasavvufî değerlendirmelerde gül Hz. Peygamber'in sembolü olarak kullanılmış veya Resûlullah güle benzetilmiştir. Gül ile ilgili rivayetleri esas alarak bazı mutasavvıflar müstakil risâleler de yazmışlardır. Muhaddisler tarafından gül hakkındaki bütün rivayetler uydurma kabul edilmesine rağmen tasavvufî düşüncede bu rivayetlerin sahih olduğunu ileri süren az sayıda şahıslara da rastlanmaktadır. Bazı tarikatların ise en önemli sembolleri farklı özelliklerdeki güldür. Tasavvuftaki gül algısı genellikle konu hakkındaki uydurma rivayetlere dayandırılmaktadır. İyi niyetle hadis uydurmakla itham edilen bazı mutasavvıfların gül hakkında hiçbir hadis uydurmamış olmalarına rağmen mutasavvıfların dilinde ve tasavvufî eserlerde Hz. Peygamber'le gül arasında münasebetten söz eden düşüncenin nasıl oluştuğu ve ilk hangi kaynaklarda bu ilişkiden söz edildiği hususu önemlidir. Bu makalede tasavvufî eserlerde gül hakkındaki rivayetlerin durumu ve tasavvufî düşüncede yer alan gül ile ilgili sembolik değerlendirmelerin uydurma rivayetlerle münasebeti ele alınmaya çalışılacaktır.

Anahtar kelimeler: Hadis, Gül, Tasavvuf, Uydurma hadis

^a Dr. Öğr. Üyesi, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, sabri.cap@ikc.edu.tr

ROSE SYMBOL IN ISLAMIC MYSTICISM AND THE ROLE OF THE FORGED HADITHS IN THE FORMATION OF UNDERSTANDING ABOUT ROSE

Despite the warnings of the Prophet (p.b.u.h), especially the enemies of Islam and some adherents of political-ideological madhhabs and some people who want to encourage people to religion have fabricated some hadiths. Some of these narratives that have been made up for different purposes have already lost their meaning, and some of them have gained new meanings over time, and the effects of faked hadiths can have been seen in daily religious/social life. The narrations that the rose is created by the Prophet's sweat, those who desire to smell his fragrance should smell roses, and the one about those who do not recite *salawat* to the Prophet when they smell rose are afflicting the prophet, are examples of this kind of faked hadiths.

[The Extended Abstract is at the end of the article.]

Giriş

Resûl-i Ekrem'in uyarılarına rağmen başta İslâm düşmanları, siyasî-itikadî fırka mensupları ve insanları dine teşvik etmek isteyen bazı kimseler hadis uydurmuşlar, muhaddisler de uydurulmuş olan rivayetleri erken dönemlerden itibaren tespit etmeye çalışmışlardır. Farklı maksatlarla uydurulan bu rivayetlerden bir kısmı çoktan anlamını yitirmiş olmakla birlikte bunlardan bazıları zamanla yeni anlamlar kazanmış ve dinî-sosyal hayatta etkileri günümüze kadar gelmiştir.

Mevzûât literatüründe yer alan ve gül ile Hz. Peygamber arasında münasebet kuran rivayetler de sonraki dönemlerde oldukça farklı anlam ve boyut kazanmıştır. Bu uydurma rivayetlerin bazıları şunlardır: "*Beyaz gül mi'rac gecesi benim terimden, kırmızı gül Cebrâil'in terinden ve sarı gül ise Burak'ın terinden yaratıldı.*"¹, "*Ben isrâ gecesinde semâya mi'raca çıkarıldığımda yeryüzüne benim terimden bir damla düştü ve ondan gül bitti. Kim benim kokumu koklamak isterse, gülü koklasın*"², "*Semâya mi'raca*

¹ Bkz. Deylemî, Ebû Şüca' Şireveyh b. Şehrdâr el-Hemedânî, *el-Firdevs bi me'sûri'l-hitâb*, thk.: Said b. Besyûnî Zağlûl (Beyrut: Dârü'l-kütübî'l-ilmiyye, 1406/1986), 4: 436-437, nr. 7269; İbnü'l-Cevzî, Ebü'l-Ferec Abdurrahmân b. Ali b. Muhammed el-Kureşî, *Kitâbü'l-Mevzûât*, thk. Abdurrahmân Muhammed Osmân, (Medine: el-Mektebetü's-selefiyye, 1386-1388/1966-1968), 3: 62-63.

² Bkz. İbn Adî, Ebû Ahmed Abdullah b. Abdullah el-Cürcânî, *el-Kâmil fî du'afâi'r-ricâl*, thk. Süheyl Zekkâr, Yahya Muhtar Ğazzâvî (Beyrut: Dârü'l-fikr, 1409/1988), 3: 342; İbnü'l-Cevzî, *Mevzûât*, 3: 61.

çıkarıldığında arkamdan yeryüzü ağladı ve onun suyundan (ağlamasından) "lasaf (keber otu)" yaratıldı. Ben yeryüzüne döndüğümde terimden yere bir katre damladı. Böylece kırmızı gül bitti. Dikkat ediniz! Kim benim kokumu koklamak isterse, kırmızı gülü koklasın"³, "Şüphesiz ki Allah gülü kendisinin cemâlinde/ihtişâmından yarattı ve onu Peygamberlerinin kokusu yaptı. Kim Allah'ın cemâlini/ihtişâmını müşahade etmek ve Allah'ın peygamberlerinin kokusunu koklamak isterse kırmızı güle baksın ve onu koklasın"⁴ ve "Kim gül koklar ve salavât getirmese bana eziyet etmiş olur."⁵ Gül hakkında bunlardan başka bazı uydurma rivayetler daha vardır.⁶

Gülün yaratılışı veya gül ile Hz. Peygamber arasında herhangi bir şekilde münasebet kuran bütün rivayetler muhaddisler arasında hiçbir ihtilaf olmaksızın uydurma kabul edilmiş ve mevzûât literatüründe yerlerini almıştır. Bununla birlikte sonraki devirlerde bazı edebî ve tasavvufî eserlerde sözkonusu rivayetler geniş bir şekilde yer alabilmiş ve sıhhat durumlarına işaret edilmeksizin bunlar hakkında geniş açıklamalar yapılmıştır. Tasavvuf ve edebiyat eserlerinde bu uydurma hadislerin genelde kaynakları da verilmemiştir.

Tasavvufî eserlerde ve tarikatlarda manevî âlem, maddî dünyadan seçilen sembollerle anlatılmakta ve soyut kavramlar eşyaya yüklenen anlamlarla dile getirilmektedir. Var olan her şey Allah'ın Celâl ve Cemâl sıfatlarının tecellîsinden ibaret kabul edilerek her bir maddeye, görünenin ötesinde bâtinî bir mana gözüyle de bakılmaktadır. Tasavvuf ve tarikatlarda pek çok anlam taşıyan varlıklardan biri de güldür. Bunların başında ise gülün, Hz. Peygamber'in remzi olduğu veya Hz. Peygamber'in gül olarak sembolize edilmesi gelmektedir. Bunun bir sonucu olarak bilhassa geç dönem tasavvuf kaynaklarında gül-Hz. Peygamber ilişkisinin yoğun bir şekilde işlendiği, bazı tarikatların alâmetlerinden birinin de gül olduğu ve keramet unsuru olarak bir kısım menkıbelerde gülden söz edildiği görülmektedir.

Gülün tasavvuf ve tarikatlarda taşıdığı bu sembolik anlam, gül hakkında uydurulmuş olan rivayetlerin bir sonucu mudur, yoksa bu rivayetler gülün önceden mevcut olan sembolik anlamını takviye için mi

³ Bkz. İbnü'l-Cevzî, *Mevzûât*, 3: 62-63.

⁴ Bkz. Deylemî, *el-Firdevs*, 1: 171, nr. 639.

⁵ Süyûtî, Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr, *Ziyâdât ale'l-Mevzûât (zeylü'l-leâli'i'l-masnûa*, thk. Râmiz Hâlid Hâc Hasan (Riyad: Mektebetü'l-me'ârif, 1431/2010), 1: 333, 335-336, nr. 389, 391.

⁶ Gül hakkında zikredilen bu ve diğer rivayetler hakkında geniş bilgi için bkz. Sabri Çap, "Gülün Yaratılışı ve Hz. Peygamber'le İlişkisi Özelinde Uydurma Rivayet Algısı", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 18, sy. 1 (2018): 259-297.

kullanılmıştır? Gül ile ilgili uydurma hadislerin tasavvuf kaynaklarında yer alması ne zaman başlamıştır? Bu rivayetler bütün mutasavvıflar tarafından aynı şekilde mi anlaşılmaktadır, yoksa farklı yorumlar da sözkonusu mudur? Bu sorulara makul cevapların bulunması ve gülün Hz. Peygamber'in terinden yaratıldığı ve gül koklayınca Resûlullah'a salavat getirilmesi hakkındaki uydurma rivayetlerin mevzûât literatürü dışındaki eserlere yansımalarının tespiti açısından, aynı zamanda iyi niyetle bazı hadisleri uydurduklarından söz edilen mutasavvıflar tarafından nasıl değerlendirildiğinin de önemli olduğu bir gerçektir. Tasavvufî düşüncede önemli bir yere sahip olan gül telakkisinin uydurma rivayetler sebebiyle oluşup oluşmadığının tespiti ve bu anlayışın sözkonusu rivayetlerle ne tür bir ilişkisinin olduğunun ortaya çıkarılması düşüncesiyle bu araştırmayı gerekli gördük. Konunun daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacağı düşüncesiyle öncelikle tasavvufta gülün sembolik anlamına da yer vereceğiz.

A. Gül Hakkındaki Uydurma Hadislerin Tasavvuf Kaynaklarına Girişi

Zâhidlerden bazılarının iyi niyetle insanları ibadete teşvik etmek ve günahlardan sakındırmak için hadis uydurdukları ileri sürülmektedir.⁷ Bununla birlikte mevzûât literatürü ve hadis usûlü kaynaklarında gülün yaratılışı veya Hz. Peygamber'le münasebeti hakkındaki uydurma rivayetler hakkında yapılan değerlendirmelerde bu rivayetlerin hiç birinin mutasavvıflar tarafından uydurulduğuna veya rivayet edildiğine dair bir değerlendirme ve ifadeye rastlanmamaktadır.⁸ Gül hakkında hiçbir hadis uydurmamış olan mutasavvıfların eserlerinde ve dilinde Hz. Peygamber'le gül arasında münasebetten söz eden düşüncenin nasıl oluştuğu ve ilk hangi kaynaklarda bu ilişkiden söz edildiği hususunun önemli olduğunu belirtmek

⁷ Bu hususta örnekler için bkz. M. Yaşar Kandemir, *Mevzû Hadisler Menşei Tanıma Yolları Tenkidi* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1991), 56-61. Diğer taraftan mevzûât literatürü yazarlarının büyük bir kısmının sûfî ve sûfliğe yakın şahıslardan ibaret olduğu görülmektedir. Bu hususta geniş bilgi için bkz. Murat Kaya, "Mevzû Hadis Kültüründe Sûfî Müellifler" (Doktora tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, 2016).

⁸ İbn Adî, İbnü'l-Cevzî ve Süyûtî'nin eserleri bunların başında gelmektedir. Gül hakkındaki rivayetleri uydurmakla itham edilen şahıslar hakkında geniş bilgi için bkz. Çap, "Gülün Yaratılışı ve Hz. Peygamber'le İlişkisi Özelinde Uydurma Rivayet Algısı", 262-283. Gülün Hz. Peygamber'in terinden yaratıldığı anlayışının kaynak olarak sûfilere dayandığına dair bir değerlendirme için bkz. H. Musa Bağcı, *Beşer Olarak Hz. Peygamber* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2012), 296; Yusuf Açikel, "Hz. Peygamber-Gül İlişkisi ve İlgili Rivayetlerin Değerlendirilmesi", *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sy. 30 (2018/1), 84. Açikel sonuç olarak Hz. Peygamber'i gül ile sembolize etmenin sahih rivayetlere dayanan dinî bir dayanağı olmadığını, bu anlayışın temelinde onu her hususta en güzel şekilde tasvir etme ve görme anlayışı bulunduğunu da belirtmektedir. Bkz. Açikel, "Hz. Peygamber-Gül İlişkisi ve İlgili Rivayetlerin Değerlendirilmesi", 96.

isteriz.

Klasik dönem tasavvuf kaynaklarından sayılan Muhâsibî'nin (ö. 243/857) *er-Riâye*'sinde, Serrâc'ın (ö. 378/988) *el-Lüma*'nda, Ebû Tâlib el-Mekkî'nin (ö. 386/996) *Kûtü'l-kulûb*'unda, Kuşeyrî'nin (ö. 465/1072) *er-Risâle*'sinde, Hücvîrî'nin (ö. 465/1072), *Keşfü'l-mahcûb*'unda, Ferîdüddîn Attâr'ın (ö. 618/1221) *Tezkiratü'l-evliyâ*'sında, Sühreverdî'nin (ö. 632/1234) *Avârifü'l-ma'ârif*'inde ve İbn Arabî'nin (ö. 638/1240) *Füsûsu'l-hikem*'inde sözkonusu rivayetlere rastlanamamıştır. Gül hakkındaki rivayetlerin ilk olarak tasavvuf kaynaklarında ne zaman ve hangi eserde yer aldığı makalemizin sınırlarını aşan daha geniş bir araştırmayı gerektirmektedir.

Erken dönem bazı tasavvuf kaynaklarında söz konusu rivayetler yer almamakla birlikte farklı şekillerde gülden söz edildiğini belirtmeliyiz. "Gülü çok" anlamındaki (Arapçaya "Kelâbâz" şeklinde geçen) Gülâbâd'da doğmuş olan mutasavvıf ve muhaddis Muhammed b. Ebî İshâk Gülâbâdî/Kelâbâzî (ö. 380/990)⁹, *Me'âni'l-ahbâr* adlı eserinde ibadet, âdâb ve tasavvufla ilgili 222 hadisi şerhetmiş ve şerh münasebetiyle ilave 805 hadise daha yer vermiştir. İlk hadis şerhlerinden olan mezkûr eserinde gül hakkında bir rivayete yer vermeyen Kelâbâzî'nin, bu eseri gül ile ilgili bir rüya dolayısıyla yazdığından söz edilmektedir. Kelâbâzî rüyasında Hz. Peygamber'i görmüş ve Resûlullâh ona bir gül ve bir reyhan demeti sunarak "Tâze iken ve kurumadan benim hadislerime şerh yaz" buyurmuştur. Kelâbâzî uykudan uyandığında bu gül demetini karşısında bulmuştur.¹⁰

Fakih, müfessir ve sûfî olan Ebü'l-Leys es-Semerkindî (ö. 373/983) ise başta Hz. Peygamber'in sözleri olmak üzere selef âlimlerinden nakledilen rivayetlerin yer aldığı *Tenbîhü'l-gâfilîn*'de konuyla ilgili rivayetlerden söz etmeksizin mü'minle kâfiri kıyaslarken; "Mü'min âs (mersin otu) gibidir, münâfık ise gül gibidir" diyerek mü'mini mersin otuna, münâfığı ise güle benzetmekte, mersin otunun soğuk ve sıcakta değişmeksizin aynı kaldığını, gülün ise küçük bir musibet karşısında değiştiğini söylemektedir.¹¹ Bu değerlendirme tasavvufî kaynaklarda gül hakkında görebildiğimiz tek olumsuz ifadedir.

⁹ Kelâbâzî hakkında geniş bilgi için bkz. Süleyman Uludağ, "Kelâbâzî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 25 (İstanbul: TDV Yayınları, 2002), 192-193; Vahit Göktaş, "Kelâbâzî ve Tasavvuf Anlayışı", (Doktora tezi, Ankara Üniversitesi, 2007).

¹⁰ Bkz. Göktaş, "Kelâbâzî ve Tasavvuf Anlayışı", 63 (Dipnot. Müstemlî, *Şerh-i Ta'arruf*, I, 4'den naklen).

¹¹ Semerkandî, Ebü'l-Leys Nasr b. Muhammed b. Ahmed, *Tenbîhü'l-gâfilîn bi-ehâdîsi seyyidi'l-enbiyâ ve'l-mürselîn*, thk. Yusuf Ali Bedîvî (Dimeşk-Beyrut: Dârü İbn Kesîr, 1421/2000), s. 607.

İlk mutasavvıflardan sayılan Muhâsibî (ö. 243/857) de *Âdâbü'n-nüfûs* adlı eserinde insanın kişiliği hakkında bilgi verirken, misk, anber, bân (moringa), yasemin ve gül kokusundan bahsetmesine rağmen gül ve çiçekler hakkındaki rivayetleri zikretmemiştir.¹²

İleride geleceği üzere tasavvufta gül ile nûr-ı Muhammedî arasında münasebetten söz edilmesine rağmen son dönemde yapılan "*Tasavvuf Kültüründe Hz. Peygamber Tasavvuru*" adlı Doktora tezinde yaradılışın başlangıcı nûr-ı Muhammedî ya da hakikat-i Muhammediyye, Hz. Peygamber'in şemâli ve mi'racı gibi konulara yer verildiği halde gülün Hz. Peygamber'le ilişkisine değinilmemiştir.¹³

Görebildiğimiz kadarıyla erken dönem tasavvuf kaynaklarında birçok sahih, zayıf ve uydurma rivayetlere yer verilmiş olmasına rağmen gülün Hz. Peygamber'in terinden yaratıldığı, gül koklayınca salavât getirilmesi gerektiği gibi uydurma rivayetler nakledilmemiştir. Klasik dönem mutasavvıflarının eserlerinde bir kısım tasavvuf terimlerinin vücut bulduğundan bahsedilse de bu dönemde tasavvufun sembollerle anlatıldığına pek rastlanmaz. Tasavvuf kaynaklarında gülün Hz. Peygamber'le irtibatlandırılmasının sembolik dilin teşekkülünden sonra olduğu ve bunun da edebiyatla oluştuğu görülmektedir. Buradan hareketle şunu söylemek mümkündür: Tasavvuf eserlerine gül hakkındaki uydurma rivayetler, hadis kaynakları vasıtasıyla değil, edebî eserlerin tesiriyle intikal etmiştir. Bilindiği gibi birçok mutasavvıf Türk-İslâm edebiyatının çeşitli türlerinde eserler kaleme almışlardır. Hatta bazı edebî türler neredeyse sadece mutasavvıflar tarafından telif edilmiştir. Diğer taraftan tasavvufî eserlerle edebî eserler o kadar iç içedirler ki, bazen bunları tasavvuf veya edebiyattan sadece birine nispet etme imkânı yoktur. Bilhassa Osmanlı'da bütün edebiyatçılar neredeyse bir tarikate mensup oldukları gibi, mutasavvıflar da sadece dinî eserler yazmakla kalmamışlar, nesir ve nazım, edebiyatın farklı alanlarında muhtelif eserler kaleme almışlardır. İslâmî Edebiyatta Hz. Peygamber'in hayatının tamamını, bir bölümünü, şemâlini, mucizelerini vb. konu edinen bir hayli edebî türden söz edilebilir. Esmâ-i Nebî, mevlid, sîre, hilye, mucizât, mi'râc-nâme, hicretü'n-Nebî, gazavâtü'n-Nebî, şefaât-nâme ve na't, Hz. Peygamber'e duyulan sevgiyi göstermek için

¹² Muhâsibî, Ebû Abdullah Hâris b. Esed, *Âdâbü'n-nüfûs*, thk. Abdülkadir Ahmed Atâ (Beirut: Dârü'l-Cil, ts.), 128.

¹³ Bkz. Nuran Döner, "*Tasavvuf Kültüründe Hz. Peygamber Tasavvuru*" (Doktora tezi, Uludağ Üniversitesi, 2007).

yazılan eserlerdendir.¹⁴ Bu tür eserler hem edebiyatçılar hem de mutasavvıflar tarafından kaleme alınmışlardır. Mutasavvıflar bunlarda aynı zamanda tasavvufî görüşlerini de yansıtmışlardır.

Tasavvufun divan şiirine etkisi de birçok eserde bariz bir şekilde görülmektedir. Divan şiirinin şekillenmesinde tasavvufun mecaz/sembol ve terimlerinin büyük tesiri olmuştur. Bu tesir, tasavvufun zengin terminolojisi, şiirin mânâ ve hayal boyutunu olabildiğince genişletmesi, dili zenginleştirmesi, tefekküre sonsuz bir alan açması, estetik tesir meydana getirmesi ve çeşitli düşünceler arasında yeni ilişkiler tesis etmesine sınırsız imkânlar sağlaması gibi noktalarda olmuştur.¹⁵ Mutasavvıflar simgesel anlatıma ve buna en üst seviyede imkân veren şiire ilgi duymuşlar, manevî alanı ifade ederken bunu en güzel bir şekilde simgesel bir dil kullanarak gerçekleştirmişlerdir. Neticede Divan şiirinin dayandığı temel hususların başında, tasavvuf ve onun düşünce sistemi olmuştur.¹⁶

Tasavvuf kaynaklarına gülün sembolik anlamıyla ilgili düşünceler edebî eserler vasıtasıyla giriş yaparken edebiyattan farklı anlamlar da kazanmış, bazı tarikatların sembolü haline gelmiş, aynı zamanda sözkonusu rivayetlerle de beslenmek suretiyle tasavvufun temel değer ve ilkeleriyle de yoğrularak geniş bir etki alanı oluşmuştur. Gülün tasavvuf literatürüne girişi ve geniş bir şekilde işlenişine aşağıda farklı yönleriyle değinilecektir.

B. Tasavvufta Sembolik Anlam Taşıyan Varlıklar

Tasavvufta gülün Hz. Peygamber'le irtibatlandırılmasının en önemli sebebi, taşıdığı sembolik değeridir. Gül bütün kültürlerde öncelikle sevginin ve aşkın sembolüdür. Tasavvuf da meselelerin izahında sembollerin sıkça kullanıldığı bir alandır. Mürşid ve müridlerin elbiseleri, sarıkları, tâcları, eşyaları ve dünyada bulunan her şey görünenin dışında bir anlam dünyasına sahiptir.¹⁷ Bunun bir sonucu olarak gül de, aşk ve güzellik başta olmak üzere birçok sembolik anlam taşımaktadır. Tasavvufa gül ile ilgili değerlendirmelerin girişinin ve gülün Hz. Peygamber'i sembolize etmesinin tek sebebinin gül ile ilgili uydurma rivayetler olduğunu söylemek mevcut

¹⁴ Bkz. Emine Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na't* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993), 343.

¹⁵ Kaplan Üstüner, "Divan Şiirinde Tasavvuf (14.-15. Yüzyıllar)" (Doktora tezi, Gazi Üniversitesi, 2007), 20. (Birleşik Dağıtım Kitapevi tarafından 2007'de basılmıştır).

¹⁶ Bkz. Ali Yıldırım, "Renk Simgeçiliği ve Şeyh Gâlib'in Üç Rengi", *Millî Folklor Uluslararası Kültür Araştırmaları Dergisi* 18, sy. 72 (2006): 136.

¹⁷ Sadece dervişlerin tâclarının birçok yönüyle taşıdıkları anlamlar için bkz. Semih Ceyhan, "Osmanlı Tâcnâme Literatürüne Göre Derviş Tâcı ve Abdullah Salâhaddîn-i Uşşâkî'nin Cevâhir-i Tâc-ı Hilâfet Risâlesi", *İslâm Araştırmaları Dergisi*, sy. 25 (2011): 113-172; Güldane Gündüzöz, *Tasavvufta Tac Sembolizmi*, (y.y.: Büyüyenay Yayınları, 2017).

verilere göre mümkün değildir. Bununla birlikte sonraki dönemlerde bu rivayetlerin bazıları tarafından gülün Resûlullah'ı temsil ettiğini belirtmek maksadıyla dile getirildiği, mezkûr rivayetlerin bu telakkiyi beslediği bir gerçektir. Gülün tasavvuf kaynaklarında sözkonusu edilmesinin öncelikle ilgili rivayetler sebebiyle değil, sembolik anlamı dolayısıyla olduğunu söylemeliyiz. Tasavvufta sadece gül değil, başka pek çok nesne görünürden farklı bir anlam taşımaktadır. Bu konuyu gül ve diğerleri şeklinde iki başlık halinde ele almak mümkündür:

1. Tasavvufta Gül Dışındaki Varlıkların Sembolik Anlamı

Tasavvufta sadece gül değil, başka birçok nesne mecaz/sembolik anlamıyla kullanılmıştır. Varlığı adeta sembollerle anlamdıran tasavvufta sevgili anlamındaki yâr, maşûk, mahbûb ve cânân kelimeleri, hakikî sevgili olan Allah'ı temsil eder.¹⁸ Meselâ, kadeh, mest, meyhane, pîr-i mugân ve sâki şarapla ilgili tasavvufî mecazların önemli bir grubunu oluşturur. Yüz, dudak, ağız, boy, bel, ben, kaş, çene, hat, saç, göz, gamze, kirpik ve kan gibi mecazlar, tasavvufun insana olan dikkatli bakışını ve mâna dünyasındaki vahdet-kesret ilişkisinin dışa yansımını temsil eder. Deniz, servi, güneş, şebnem, mâh, gül, gülzâr ve bülbül gibi unsurlar tabiat ile ilgili semboller olarak kullanılır.¹⁹ Gülşen, gülzâr ve gülistân gibi aynı anlamlara gelen ifadeler tasavvuf şiirinde Cenab-ı Hakk'ın Vahdet, Vâhidiyyet, Ferd ve Ahad mertebesindeki henüz taayyün ve tecelliye geçmemiş varlığına işaret etmek için kullanılır. Âşık da gülistanı seyretmek isteyen bir bülbül gibidir.²⁰

Tasavvufî sembolizmde bahar, bâtında ruhaniyetin zuhurunu, bustân müşahedât mahallini, gülzâr açıklık ve kalp safâsını, servi tefekkürden hâsıl olan bilgileri ve istikameti, sebze (yeşillik) marifeti ve reyhân (genel olarak çiçekler) riyâzet yoluyla tasfiye sonunda meydana gelen nuru ifade etmektedir.²¹

Mutasavvıflar, renklere de farklı simgesel anlamlar yüklemişlerdir. Tasavvuf geleneğinde kırmızı rengin daha çok Allah'ın azametini ve celâlini simgelediği söylenmiştir. Bunun bir sonucu olarak, meselâ Rûzbihân-ı Baklî (ö. 606/1209), kırmızı gülü Allah'ın azametiyle irtibatlandırır ve Allah'ı gül

¹⁸ Üstüner, "Divan Şiirinde Tasavvuf", 140-141.

¹⁹ Üstüner, "Divan Şiirinde Tasavvuf", 532.

²⁰ Muammer Cengiz, "Manzum Bir Tasavvuf Klasîği Olarak Gülşen-i Râz", *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi* 13, sy. 30 (2012): 64 (Ahmet Ögke, *Vahib-i Ümmî'den Niyazi-i Mısri'ye Türk Tasavvuf Düşüncesinde Metaforik Anlatım* (Van: Ahenk Yayınları, 2005), 162-163'den naklen).

²¹ Beşir Ayvazoğlu, *Güller Kitabı: Türk Çiçek Kültürü Üzerine Bir Deneme* (İstanbul: Kapı Yayınları, 2016), 90 (Dipnot 20).

bulutları şeklinde, İlâhî zâtı kırmızı harika bir gül olarak görür. Rûzbihân-ı Baklî'ye göre gül, İlâhî cemâli ve azameti en mükemmel bir biçimde gösterir.²²

Tasavvuf geleneğinde Cemâl beyazla, Celâl kırmızıyla ve Kemâl (Zât-ı Ehadiyyet) ise siyahla simgelenmiş bulunuyor. Cemâl ve Celâl ise Allah'ın sıfatlarının genel adlarıdır. Allah'ın Latîf, Cemîl, Rahîm, Gafûr sıfatları Cemâl; Cebbâr, Kakhâr, Hâlik gibi sıfatları ise Celâl sıfatları olarak bilinir. Kırmızı ile simgelenen varlık âlemi geçici olduğu gibi Allah'ın celâl tecellîsi geçici, cemâl tecellisi ise daimîdir.²³

2. Tasavvufta Gülün Sembolik Anlamı

Erken dönemlerde pek görülmemekle birlikte tasavvufî düşüncede birçok nesne sembolik bir anlama sahip olduğu gibi, gül de birbirinden farklı muhtelif varlıkları sembolize etmekte ve tasavvufî eserlerde bu hususta pekçok değerlendirmeye rastlanmaktadır. Gül Hz. Peygamber'in simgesi olduğu gibi başka sembolik anlamlar da taşımaktadır. Tasavvufta gülün sembolik anlamını iki ana başlık altında ele almak mümkündür.

3. Tasavvufta Gülün Hz. Peygamber Dışındaki Varlıkları Sembolize Etmesi

Tasavvufî sembolizmde gül, öncelikle vahdeti temsil etmektedir. Gonca halindeki gül tevhidi, açılmış olan gül ise tevhidin/vahdetin kesret halindeki görünüşünü temsil eder. Böylece vahdette kesret, kesrette ise vahdet, yani birlikte çokluk ve çoklukta birlik, gül sembolüyle en güzel bir şekilde ifade edilmiş olur. Goncada açılmış gül gizlenmişken açılmış gül yaprakları da aslında goncanın değişik bir görünümüdür.²⁴ Yine gonca halindeki gül, tasavvufun temel esaslarından biri olan halveti (insanın kendisiyle ve Rabbiyle başbaşa kalmasını), dervişin Rabbi ile olan sır anını,

²² Yıldırım, "Renk Simgeliği ve Şeyh Gâlib'in Üç Rengi", 138; Ayrıca bkz. Serpil Akgül, "16. Yüzyıldaki Bazı Divan Şairlerinin Türkçe Divanlarında Gül: Bâkî, Fuzûlî, Hayâlî Bey, Muhibbî, Nev'î, Taşlıcalı Yahyâ, Usûlî, Zâtî" (Yüksek Lisans tezi, Celal Bayar Üniversitesi, 2013), 29. Tasavvufta renk sembolizmini en geniş bir şekilde kullanan ise Kübreviyye tarikatının kurucusu Necmeddin Kübrâ'dır (ö. 618/1221). Onun renklerin sembolik anlamı hakkındaki görüşleri için bkz. Süleyman Gökbulut, Necmeddin-i Kübra Hayatı, Eserleri, Görüşleri (İstanbul: İnsan Yayınları, 2010), 268-275.

²³ Yıldırım, "Renk Simgeliği ve Şeyh Gâlib'in Üç Rengi", 139.

²⁴ Bkz. Beşir Ayvazoğlu, "Türk Edebiyatında Gül'ün Yeri ve Hz. Peygamber ile İlgisi", *Hz. Muhammed ve Gençlik*: (Kutlu Doğum Haftası, 1992) içinde, (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1995), 111; Cemal Kurnaz, "Gül", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 14 (İstanbul: TDV Yayınları, 1996), 221; Mehmet Demirci, "Tasavvuf Kültürümüzde Gül Motifi", *Uluslararası Bursa Tasavvuf Kültürü Sempozyumu-IV* içinde, haz. Mehmet Temelli, (Bursa: Bursa Kültür Sanat ve Turizm Vakfı, 2005), 66.

açılmış gül ise can sırrının açığa vurulmasını temsil eder.²⁵ Gül bahçesi ise gönül açıklığı yahut kirden-pastan temizlenerek ilâhî güzelliğin tecellisine hazır hale gelen kalbi sembolize etmektedir.²⁶ Gül, bir başka açıdan ömrünün kısalığı sebebiyle dünya hayatının geçiciliğini de ifade etmektedir.²⁷ Yine tasavvufî düşüncede servi, vahdeti; gül ise kesreti temsil etmekte, “serv-i gül endâm” tabiriyle kesret içindeki vahdet ifade edilmektedir.²⁸

Yine gülün açılmamış hali olan gonca kabz, açılmış gül ise bast olarak tasavvur edilmekte²⁹, gonca halinde gül, halvethanede itikâfa girmiş bir sâlik ve riyâzetle güzelliğin sırlarını keşfetmeye çalışan bir kişi olarak düşünülmektedir.³⁰ Mutasavvif Ümmi Sinan ise vahdet-i vücûd düşüncesinden hareketle her şeyi gül olarak görür. O, ayrıca Ehl-i beyt’i gül bahçesi olarak nitelendirmekte, zehirlenerek şehid edildiği için Hz. Hasan’ı ak gül, Hz. Hüseyin’i de kanlı bir şekilde şehid edildiği için kırmızı gül olarak tavsif etmektedir.³¹

Tasavvufî düşüncede gül, en çok sevgiliyi anlatmak için kullanılır. Gül ile bülbül birlikte zikredilir ve bülbül âşıkı, gül ise sevgiliyi temsil eder.³² Hakk’ı irfan nûruyla gören ârifler, iç içe geçmiş bir gülün yaprağında sevgilinin güzelliğinin yansımalarını temaşa ederler.³³ Ârif, iç içe geçmiş yaprakları ile âdeta bir mecmuayı andıran gülde, Hakk’ın isim ve sıfatlarının tecellilerini okuyup idrak eden, her gülün yüzünde İlâhî sevgilinin güzelliğini

²⁵ Demirci, “Tasavvuf Kültürümüzde Gül Motifi”, 66. Ayrıca bkz. Kurnaz, “Gül”, 221; Ayvazoğlu, “Türk Edebiyatında Gül’ün Yeri ve Hz. Peygamber ile İlgisi”, 111; Yıldız, “Türk-İslam Kültüründe Gül Algısı”, 24, 29; Mehmet Necmettin Bardakçı, “Türk Tasavvuf Kültüründe Gül Sembolü Üzerine Bazı Düşünceler”, *Gül Kitabı- Gül Kültürü Üzerine İncelemeler*, ed. Bilal Kemikli, Selami Turan (Isparta: Isparta Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü Yayınları, 2010), 110.

²⁶ Demirci, “Tasavvuf Kültürümüzde Gül Motifi”, 66; Ayvazoğlu, *Güller Kitabı*, 128; Muharrem Yıldız, “Türk-İslam Kültüründe Gül Algısı”, *Türk-İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi* 7, sy. 13, (2012), 24, 29.

²⁷ Yıldız, “Türk-İslam Kültüründe Gül Algısı”, 24; Ayvazoğlu, *Güller Kitabı*, 128; İsmail Çetişli, “Tanzimat Sonrası Türk Şiirinde Hz. Peygamber ve Gül”, *İslamî Türk Edebiyatı Sempozyumu*, (İstanbul: 2011), 326.

²⁸ Kurnaz, “Gül”, 220; Bardakçı, “Türk Tasavvuf Kültüründe Gül Sembolü Üzerine Bazı Düşünceler”, 110; Üstüner, “Divan Şiirinde Tasavvuf”, 360.

²⁹ Üstüner, “Divan Şiirinde Tasavvuf”, 158.

³⁰ Üstüner, “Divan Şiirinde Tasavvuf”, 197, 202.

³¹ Bkz. Bardakçı, “Türk Tasavvuf Kültüründe Gül Sembolü Üzerine Bazı Düşünceler”, 111-112.

³² Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü* (İstanbul: Kabcacı Yayınevi, 2002), 149.

³³ Üstüner, “Divan Şiirinde Tasavvuf”, 140-141.

temaşa eden kişidir.³⁴

Gül, aynı zamanda gönülde meydana gelen bilginin neticesi ve meyvesidir. Tasavvuf edebiyatında güzel taç yaprakları ve dikeniyile ilâhî cemâli ve celâli en mükemmel biçimde yansıtan gül, Allah'ın güzelliğinin de simgesidir.³⁵ Aşk, sevgi ve sevgilinin simgesi olan gülün tasavvuftaki sembollerinden bir diğeri de ilâhî güzellik ve O'na duyulan aşktır. Gül, beşerî-fizikî güzel ve güzelliği aşarak ilâhî-metafizik güzel ve güzelliğini; dolayısıyla da aşkın sembolüdür.³⁶ Buna göre Allah'ın Cemâl isminin gülde tecelli ettiği düşünülmektedir. Tasavvufta gülün sembolik anlamı esas itibariyle tabiatın manevîliği ve yaratıcısıyla münasebetine dayanmaktadır. Her şey, Allah'tan bir işarettir. Kur'an-ı Kerim'de bu işaretlere "âyet" denir ve insanlar bu âyetlere bakıp düşünmeye davet edilir. Tabiat, Mutlak Varlık'ın bir tezahürü olduğundan saygıya değer ve kutsaldır.³⁷ Tasavvufta gül, Allah ve Resûlü'nün sevgisini temsil ettiğinden ilâhî aşkın, muhabbetin, ubûdiyyetin, hürriyetin, Allah'ı tanımanın ve ilâhî sıfatlarla bütünüleşmenin sırrını mutasavvıfa sunan marifetin de sembolüdür.³⁸

Gülün tamlama olarak birlikte bulunduğu bazı nesnelere de sembolik anlamları mevcuttur. Meselâ, gül bahçesi anlamındaki "*gûlzâr*", mutlak olarak kalbin fethi ve açılışını, sâlikin gönlünün marifete ve irfana açılmasını, kirden-pastan temizlenerek İlâhî güzelliğinin yansımasına hazır hale gelmesini temsil eder.³⁹

Edebiyattaki kadar çok olmamakla birlikte tasavvufta da sadece gülün değil, diğer bazı çiçeklerin de temsil ettiği anlamlar sözkonusudur. Meselâ nergis, ilmin sonucu olarak işlenen amelde daha fazla neş'e ve ferahlık duyulmasını temsil eder.⁴⁰ Fesleğen de denilen ve güzel kokulu bitki

³⁴ Üstüner, "Divan Şiirinde Tasavvuf", 479. Yazar dipnotta ayrıca Vâsîti'den "*Rabbin her yerde hazırır. Onun güzelliğini görmek isteyen, bir kırmızı gülü eline alsın ve ona baksın, yeter.*" ifadesini nakleder.

³⁵ Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, 149.

³⁶ Ayvazoğlu, *Güller Kitabı*, 86. Ayvazoğlu, sıhhat durumuna değinmeksizin "*Kırmızı gül, Allah'ın ihtişamının tezahürüdür*" hadisinin de bu bağlamda düşünülmesi gerektiğini vurgular.

³⁷ Ayvazoğlu, *Güller Kitabı*, 117.

³⁸ Bkz. Esma Sayın, "Tasavvufta Gül", *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Gül Özel Sayısı (2013/1): 76. Sayın, mezkûr makalesinde gülü ilâhî aşk sembolü, ubûdiyet sembolü, muhabbet sembolü, marifet sembolü ve hürriyet sembolü olarak ele almış ve tasavvufta gülün bu hususlarda sembolize ve teşbihini genişçe açıklamıştır. Bkz. Sayın, "Tasavvufta Gül", 75-84.

³⁹ Bkz. Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, 149; Üstüner, "Divan Şiirinde Tasavvuf", 367.

⁴⁰ Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, (İstanbul: Anka Yayınları, 2005), 478.

anlamında reyhan ise tasfiye ve riyazet sonucu kalbde meydana gelen nûr demektir.⁴¹

Halvetiyye tarikatına mensup olup bu tarikatın Şemsiyye kolunu kurmuş olan sûfî şair Şemseddin Sivâsî (ö. 1006/1597) Gülşenâbâd (gülbahçesi) adlı mesnevîsinde şeyhin ve müridlerin riayet etmesi gereken âdâb (seyr ü sülûk) hakkında bilgi vermiş ve çiğdem, sünbül, zerrîn, menekşe, lâle, susam, zambak, nilüfer, nergis ve çiçeklerin sultanı gülden ibaret olan on çiçeği karşılıklı olarak münazara ettirmiştir. Allah'a hamd, Hz. Peygamber ve ashabına salât-ü selâmdan sonra şair, çiçeklerin canlandırılıp konuşturulduğu bir meclise gelir. Bu meclisin kutbu'l-aktâb'ı, üstadı ve şeyhi güldür.⁴² Eserde bütün çiçekler zikrederler ve sûfî olarak isimlendirilirler. Attâr'ın Mantık'u't-tayr mesnevîsinde kuşlar topluluğu örneği ile dile getirdiği vahdet-i vücûd nazariyesi, bu eserde çiçek istiâresiyle anlatılmıştır. Gül, rengi ve güzel kokusuyla bütün çiçeklerin en güzeli, âdetâ çiçeklerin şâhı ve kâmil mürşidine benzetilmiştir.⁴³

Ağız, altın, aşk, asker, âşık, ateş, attar, ay, ayaz, âyet, ayna, baht, boy, cami, cennet, çerağ, çocuk, devlet, dil, dudak, duvar, düğme, dünya, el, elbise, gece, gelin, gömlek, gönül, göz, gözbebeği, gözyaşı, gündüz, güneş gibi daha birçok nesne güle benzetilmiştir.⁴⁴ Buradan hareketle tasavvuf ve tekke edebiyatındaki gül sembolünün doğrudan bu konudaki mevzû hadislerden kaynaklandığını söylemek mümkün değildir. Bununla birlikte sonraki asırlarda oluşan gül olgusunun mevzû rivayetlerle de beslendiği ve desteklendiği görülmektedir.

4. Tasavvufta Gülün Hz. Peygamber'i Sembolize Etmesi

Gül, tasavvufta Hz. Peygamber'in de simgesi olarak değerlendirilir. Güzel koktuğu için onun terine de gül denilmiştir.⁴⁵ Tasavvufî sembolizmde

⁴¹ Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, 516.

⁴² Hasan Aksoy, "Şemseddin Sivâsî'nin Gülşen-âbâd adlı Mesnevî'sinde Gül", *Gül Kitabı-Gül Kültürü Üzerine İncelemeler* içinde, ed.: Bilal Kemikli, Selami Turan (Isparta: Isparta Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü Yayınları, 2010), 68-69. Şemseddin Sivâsî'nin adı geçen eserinin tanıtımı ve gülün kullanımı hakkında geniş bilgi için bkz. "Şemseddin Sivâsî'nin Gülşen-âbâd adlı Mesnevî'sinde Gül", 68-75.

⁴³ Aksoy, Hasan "Şemseddin Sivâsî'nin Gülşen-âbâd adlı Mesnevî'sinde Gül", 75.

⁴⁴ Bkz. Nuray Kartal, "16. Yüzyıl Şairlerinden Bâkî, Fuzûlî, Hayalî, Nev'î ve Yahya Bey Divanlarında, Bitkilerle İlgili Bazı Hususiyetler" (Doktora tezi, Marmara Üniversitesi, 1994), 301-361. Kartal, çalışmasında gül ile ilgili 129, gonca ile ilgili 59, gül bahçesinin ise 59 benzetmesine yer vermiştir. Kartal ayrıca karanfil, lâle, menekşe, nergis, nilüfer, reyhan, süsen, sünbül, yasemin gibi diğer çiçekleri de ele aldığı eserlerde bunların nelere benzetildiğine yer vermiştir.

⁴⁵ Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, 149. Benzer değerlendirmeler için ayrıca bkz. Üstüner, "Divan Şiirinde Tasavvuf", 364-366.

gül ilâhî güzelliği ifade ettiği gibi Allah'ın mahbûbu Hz. Muhammed'i de temsil eder. Bundan dolayı "verd-i Muhammedî" veya "gül-i Muhammedî" adı verilen gül şeklinde hilye-i şerifler yapılmıştır.⁴⁶ Bülbüle benzeyen âşık, güle, yani Muhammedî sırı, onun öğretisine âşık olmuştur.⁴⁷ Gonca gül gibi bir olan Allâh, zâtını -kesretin ilk adı sayılan- hakikat-i Muhammediyye sûretinde görünür kılmıştır.⁴⁸ Dolayısıyla gonca gül Allah'ı, açılmış gül ise Hz. Peygamber'i temsil eder. Gülün tarihçesi ve farklı kültürlerdeki anlamı hakkında bir eser yazmış olan Theodor Nietner ise Müslümanların gülün Hz. Peygamber'in terinden yaratıldığına inandıklarından dolayı kutsal kabul ettiklerini ve Peygamber'in terinden meydana gelen gülün yapraklarının ayakla çiğnenmemesi için yere atılmaması gerektiğini bildirmektedir.⁴⁹

Tasavvuf kaynaklarında sadece gülün Hz. Peygamber'i veya Hz. Peygamber'in gülü sembolize ettiğine dair görüşlerle birlikte bu münasebeti gülün Resûlullah'ın terinden yaratılmasına bağlayan ifadeler de mevcuttur. Meselâ Yunus Emre (ö. 720/1320), şiirlerinde gülü Hz. Peygamber'e, tevhide ve dervişlere benzetmiştir.⁵⁰ Tasavvufta gülün Hz. Peygamber'i sembolize etmesi veya gülün Hz. Peygamber'in teriyle irtibatlandırılmasını yoğun bir şekilde Yunus Emre'de görmekteyiz. O "İki cihân toptolu bâğ-u bostân olurisa/ Senün kokundan eyü gül bostân içinde bitmeye" şiirinde Resûlullah'ı doğrudan güle benzetmiştir.⁵¹ O "Yine sordum çiçeğe/ Gül sizin neniz olur/ Çiçek eydür Ey derviş/ Gül Muhammed teridir"⁵² şiirinde ise gülün Resûl-i Ekrem'in terinden yaratıldığını dile getirmektedir.

Hâkânî ise *Hilye'sinde* Hz. Peygamber'in yüzünü, rengini, kokusunu, boyunu ve ellerini de güllere benzetmiştir.⁵³ Na'tlarda gül, Hz. Muhammed'in

⁴⁶ Kurnaz, "Gül", 220; Yıldız, "Türk-İslam Kültüründe Gül Algısı", 29.

⁴⁷ Kurnaz, "Edebiyatımızda Gül Kokusu", 50. Yazar gülü Muhammedî sırrın temsili olarak nitelendirmiş ve devamla Yunus Emre ve diğerlerinin bu husustaki şiirlerini örnek olarak zikretmiştir.

⁴⁸ Abdülkadir Dağlar, "Mazmûn Gülünün Mazmûnuna Bülbül Olmak", *Sûfî Araştırmaları* 8, sy. 15 (Kış 2017): 28.

⁴⁹ Theodor Nietner, *Die Rose ihre Geschichte, Arten, Kultur und Verwendung*, (Berlin: Verlag von Wiegandt, 1880), 6. Diğer bir batılı yazar ise gülün kutsal kabul edilmesi sebebiyle Müslümanların yeni doğan çocuklarını gül yaprağına yatırdıklarından bahseder. Bkz. Peter Godzik, *Wissenswertens über die Rose* (y.y. 2008), 78.

⁵⁰ Bu hususta geniş bilgi için bkz. Talip Çukurlu, "Yunus Emre Divanı'nda Gül Etrafında Oluşturulan Teşbihler", *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* Gül Özel Sayısı (2013/1): 29-35.

⁵¹ Bkz. Kurnaz, "Edebiyatımızda Gül Kokusu", 52.

⁵² Yıldız, "Türk-İslam Kültüründe Gül Algısı", 26.

⁵³ Örnekler için bkz. Mehmet Akkuş, "İsimlerimizde Gülün Rengi ve Kokusu", *Gül Kitabı-Gül Kültürü Üzerine İncelemeler* içinde, ed.: Bilal Kemikli, Selami Turan (Isparta: Isparta Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü Yayınları, 2010), 60.

saçına ve yanağına; gül kokusu kokusuna ve terine, gül goncası ağzına; gülfidanı da boyuna benzetilmiştir.⁵⁴

Mutasavvıf şair Osman Kemâlî (ö. 1954)'ye göre başta gül olmak üzere güzel kokulu varlıkların kokusunun kaynağı Resûlullah'ın saçlarının kokusudur. İlık ve latîf bir rüzgâr olan sabâ, Hz. Peygamber'in saçının kokusunu anbere, güle, reyhana taşır.⁵⁵

Hz. Peygamber, çeşitli vasıflarından dolayı en çok gül sembolüyle ifade edilmekle birlikte bunun dışında can, canân, yâr, sevgili, Leylâ; sultan, padişah, şah, melik, tac; mürşit, muallim, rehber; güneş, ay, yağmur, inci; tabip, derman; Hızır, âb-ı hayat, kardelen gibi daha birçok edebî sembolle tanımlanmaktadır.⁵⁶ Resûlullah güneş ve aya da benzetilmiştir. Yine ay ve güneş sadece Resûlullah'ın değil; Allahü Teâlâ'nın, sevgilinin, pâdişâhın, herhangi bir vesileyle övülen bir kişinin de benzetilenidir. Hz. Peygamber için güneş istiâresi, Eski Türk Edebiyatında en çok kullanılan istiârelerdendir.⁵⁷

Eski şiir dilinde “sevgili” karşılığında kullanılan, “habîb, mahbûb, dost, yâr, sultân, şâh, pâdişâh ve efendi” gibi kelimeler hem mecâzî aşkı hem de Allah, Resûlullah ve mürşid muhabbetini ifade maksadıyla kullanılabilir. Bu tutum, tasavvuf ehlinin tevhid anlayışından ileri gelmektedir.⁵⁸

Gülün Hz. Peygamber'i temsil etmesi düşüncesinin konuyla ilgili rivayetlerden mi kaynaklandığı yoksa edebiyat ve tasavvufta sembolizm düşüncesinin bir sonucu olarak mı ortaya çıktığının tespiti önemli olduğu kadar aynı zamanda zordur. Bu hususta geniş bir araştırmanın tespit edilemediğini belirtmeliyiz. Muharrem Yıldız, gülün Hz. Peygamber'i temsil ettiği anlayışının sonradan ortaya çıktığını, ancak bunun ortaya çıkış sebebi ve zamanı hakkında edebiyat bilgileri dışında net bir şey söylemenin mümkün olmadığını, bu anlayışın Resûlullah'ın terinin ve teninin güzel koktuğuna dair rivayetlerin zaman içinde ortaya çıkardığı bir sonuç olmasının kuvvetle muhtemel olduğunu belirtmektedir. Yıldız, sahih hadis

⁵⁴ Nilüfer Tanç, “Rifâî'den Oscar Wilde'a Gül ve Bülbül”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 15, sy. 39 (2009): 970.

⁵⁵ Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na't*, 210.

⁵⁶ Çetişli, “Tanzimat Sonrası Türk Şiirinde Hz. Peygamber ve Gül”, 326.

⁵⁷ Meliha Yıldırım Sarıkaya, “Peygamber Tasavvurundaki Değişimin Dile ve Edebiyata Yansıması: Na't-ı Şerif Örneği”, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 14, sy. 1 (2014): 45. Resûlullah'ın güneş ve aya benzetilirken kullanılan ifadeler için bkz. Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na't*, 309, 314.

⁵⁸ Bkz. Sarıkaya, “Peygamber Tasavvurundaki Değişimin Dile ve Edebiyata Yansıması”, 45. Dipnot.

kaynaklarında gülün, Hz. Peygamber'in terinden yaratıldığına dair bir rivayete rastlanmadığını, Hz. Peygamber'e atfen yapılan gül yorumlarının sadece ona olan sevgi ve muhabbetin bir tezahüründen ibaret olduğu kanaatini belirtir.⁵⁹ Tuzcu ise Hz. Peygamber'i insanüstü özelliklere sahip yüce bir varlık görme isteğinin ürünü olarak gülün Hz. Peygamber'in terinden yaratıldığına dair rivayetlerin hadisleşerek mevzuât kitaplarındaki yerlerini aldıklarını belirtmektedir.⁶⁰

Diğer taraftan uydurma rivayetlerden doğrudan bir sembol anlamı çıkarmanın da mümkün olmadığını belirtmeliyiz. Gülün diğer dinlerde taşıdığı sembolik anlamlar ise ayrı bir araştırma konusudur.⁶¹

C. Tarikatlarda Gül ve Sembolik Anlamı

Bazı tarikatlarda gülün tasavvuftaki genel anlamından başka birtakım farklı sembolik karşılıkları bulunmaktadır. Gül, Kâdiriyye, Rifâiyye, Halvetiyye, Nakşibendiyye, Bayramiyye vb. tarikatlarda ve tarikat mensuplarının kılık-kıyafetlerinde sembolik olarak pek çok farklı anlamda kullanılmıştır.⁶² Bunun sebebi ise gülün, Hz. Peygamber'in simgesi olmasıdır. Âgah Efendi gülün tarikatlarda sembol olmasını şöyle ifade etmektedir: "Gül, Hz. Peygamber'e olan sevginin işareti oldu. Gül halifelere alâmet oldu. Onlardan da müridlere, Hz. Peygamber'e olan sevgiden dolayı verildi. Daha sonra da gül, velilerin, âriflerin, kâmillerin işareti oldu."⁶³

Rifâî şeyh ve dervişlerinin ateşte kor haline gelene kadar kızdırdıktan sonra yalayarak soğuttukları demir çubuk da "gül" olarak isimlendirilir⁶⁴ ve bu işe "gül yalamak" denilir.⁶⁵ Rifâîlerin burhân olarak nitelendirdikleri bu gül, iki karış uzunluğunda, uç kısmı yassı, avuç içi büyüklüğünde demir bir

⁵⁹ Yıldız, "Türk-İslam Kültüründe Gül Algısı", 26. Yıldız, Enes b. Malik ve Hz. Aişe'den nakledilen Resûlullah'ın güzel koktuğuna dair rivayetleri de zikreder.

⁶⁰ Recep Tuzcu, "Hz. Peygamber'in Teri ile İlgili Rivayetlerin Değerlendirilmesi", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10, sy. 1 (2010): 185.

⁶¹ Bu konuda bkz. Sabri Çap, "Türk-İslâm Edebiyatında Gül Sembolü Ve Gül Hakkındaki Uydurma Rivayetlerle İlişkisi". *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 47, (2018): 161-203.

⁶² Geniş bilgi için bkz. Ramazan Muslu, "Tarikat Gülleri ve Sembolik Anlamları", *Gül Kitabı-Gül Kültürü Üzerine İncelemeler* içinde, ed.: Bilal Kemikli, Selami Turan (Isparta: Isparta Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü Yayınları, 2010), 125-129; Kemikli, Bilâl, "Türk Kültüründe Hz. Peygamber ve Gül İmaji", <http://sonpeygamber.info/turk-kulturunde-hz-peygamber-ve-gul-imaji> (Erişim: 10.11.2017); Çetişli, "Tanzimat Sonrası Türk Şiirinde Hz. Peygamber ve Gül", 326.

⁶³ Demirci, "Tasavvuf Kültürümüzde Gül Motifi", 67.

⁶⁴ Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, 149.

⁶⁵ Kurnaz, "Gül", 222; Demirci, "Tasavvuf Kültürümüzde Gül Motifi", 68; Ayvazoğlu, *Güller Kitabı*, 129.

çubuktur.⁶⁶

Tarikat mensuplarının, bağlı buldukları tarikatı ifade etmede kullandıkları hırka, tâc ve kemer gibi giyim-kuşamla ilgili pekçok sembol vardır. Bunlardan biri de tâc, sancak, asâ vb. giysi ve eşyalara işlenen “*gül mührü*”dür.⁶⁷ Gül mührü, Kâdiriyye tarikatının özel alameti olmakla birlikte Rifâiyye, Bedeviyye, Sa’diyye, Halvetiyye, Nakşibendiyye ve Bayramiyye tarikatlarının mensupları tarafından da kullanılmış olup her birinin değişik şekli ve sembolik anlamı vardır.⁶⁸ Kâdirî-Eşrefî tarikatının tâcına da “*Kâdirî gülü*” denilmiştir.⁶⁹ Kâdirî gülü hakkında Derviş İbrâhim el-Eşrefî el-Kadirî “*Gül Risâlesi*” adıyla bir eser yazmıştır.⁷⁰

Gülşeniyye tarikatının kuruluşu da gül ile ilgili bir rüya ve keramete dayanmaktadır. İbrahim Gülşenî (ö. 940/1534), mürşidi Dede Ömer Rüşenî’nin (ö. 892/1487) kendisine bir gül vererek “Sen ol bağ-ı bekânın gülşenisin” demesi üzerine mahlası Heybetî’yi Gülşenî’ye çevirmiştir. Gülşeniyye tacı da pembe rengi ve yeşil destarıyla güle benzer.⁷¹

Bektâşîlerde ise gül, Hz. Ali’ye dayandırılan bir rivayetle anlam kazanmıştır. Buna göre Hz. Ali son nefesini vermeden önce Selmân-ı Fârisî’den bir deste gül istemiş ve getirilen gülleri kokladıktan sonra ruhunu teslim etmiştir. Bundan dolayı “*gül destesi*” Bektâşîlikte nefeslerde önemli bir sembol olarak yer almaktadır.⁷² Bektâşî ve Mevlevîlerin giydikleri bir çeşit cübbeye de “*Destegül*” denilmektedir.⁷³

Gül den başka çiçeklerin de tarikatların teşekkülünde rolü olduğu görülmektedir. Mesela; Halvetiyye tarikatının Sünbülüyye kolunu kuran Yusuf Zeyneddin (ö. 936/1529), bir gün vecd halindeyken bahçesindeki

⁶⁶ Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, 235.

⁶⁷ Muslu, “Tarikat Gülleri ve Sembolik Anlamları”, 125.

⁶⁸ Muslu, “Tarikat Gülleri ve Sembolik Anlamları”, 126. Muslu, devamla muhtelif gül mührü ve sembolik anlamları hakkında geniş bilgi vermektedir. Bkz. Muslu, “Tarikat Gülleri ve Sembolik Anlamları”, 126-129.

⁶⁹ Mustafa Kara, “Gül Risâlesi”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5, sy. 5 (1993), 11. Kadirî gülünün özellikleri hakkında ayrıca bkz. Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, 235; Kurnaz, “Gül”, 222.

⁷⁰ Söz konusu eser Mustafa Kara tarafından yayımlanmıştır. Mustafa Kara, “Gül Risâlesi”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5, sy. 5 (1993), 11-24. Mustafa Kara’nın bu neşri Dergâh Dergisi’nde (sy. 67, Eylül 1995) ve Mustafa Kara’ya ait *Türk Tasavvuf Tarihi Araştırmaları*’nda (İstanbul: Dergah Yayınları, 2005, 528-537) yayımlanmıştır. Bu Risâle aşağıda genişçe ele alınacaktır.

⁷¹ Ayvazoğlu, *Güller Kitabı*, 133. Gülşeniyye tarikatının zikri esnasında yukarıdan bakıldığında dervişler bir gül goncasının açılıp kapanması şeklinde görülür. Bkz. *Güller Kitabı*, 133-134.

⁷² Yıldız, “Türk-İslam Kültüründe Gül Algısı”, 28; Ayvazoğlu, *Güller Kitabı*, 128.

⁷³ Demirci, “Tasavvuf Kültürümüzde Gül Motifi”, 67; Ayvazoğlu, *Güller Kitabı*, 128.

sünbüllerin tesbih okuduğunu görmüş ve o günden sonra hiçbir çiçeği koparmadığı için Sünbül Sinan diye anılır olmuştur.⁷⁴ Hatta Cinânî (ö. 1004/1595), Cenâb-ı Hakk'ın sünbülü Hz. Peygamber'in saçlarına bir misâl olsun diye yarattığını söyler.⁷⁵

Mutasavvıflar gül ile birlikte bütün çiçekleri ilahî güzelliğin bir tecellîgâhı olarak görmektedirler. Bu sebeple Ebussuud Efendi (ö. 982/1574), Sünbül Sinan (ö. 936/1529), Aziz Mahmud Hüdâyî (ö. 1038/1628), Gül Baba (ö. 948/1541), Sarı Abdullah Efendi (ö. 1071/1660) gibi mutasavvıflar çiçek yetiştirmeye büyük ilgi göstermişlerdir. Şeyh Mehmed Hamdi Bağdâdî sırf bir çiçek cinsini elde etmek için İstanbul'dan Bağdat'a kadar gitmiş ve bu sebeple Bağdâdî nisbesiyle anılmıştır.⁷⁶ Tasavvufta edebiyata nazaran daha az çiçekten söz edilmiş, bunlarla ilgili rivayetlerden ise neredeyse hiç bahsedilmemiştir.

D. Tasavvuf ve Tarikatlarda Keramet unsuru olarak Gül

Tasavvufta mevsimi dışında, bilhassa kış ortasında taze gül çıkarma, bir keramet unsuru olarak yer almaktadır. Yukarıda da geçtiği üzere Kelâbâzî rüyasında Hz. Peygamber'i görmüş ve Resûlullâh ona bir gül ve reyhan demeti sunmuş, Kelâbâzî uykudan uyandığında bu gül demetini karşısında bulmuştur.⁷⁷ Kâdirî tarikatının sembolünün gül olması da aşağıda ele alınacağı üzere Abdülkâdir Geylânî'nin (ö. 561/1165) soğuk bir kış gününde gösterdiği gül kerametine dayandırılmıştır.⁷⁸ Benzer bir hadise Bahâeddin Zekeriyâ el-Mültânî (ö. 661/1263) için de anlatılmaktadır.⁷⁹

Anadolu'da doğup Azerbaycan'da yetişen ve uzun süre Kahire'de irşad faaliyetinde bulunan İbrahim Gülşenî (ö. 940/1534) ise lakabını Hz. Peygamber'den aldığı bir güle borçludur. Hocası Dede Ömer Rûşenî bir gün mana âleminde Hz. Peygamber'in rûhaniyetiyle birlikte bir bahçede bulunurken Resûlullah bir gül kopararak yanlarında bulunan İbrahim'e verir ve bu gülü hocası Rûşenî'ye vermesini ister. Rûşenî, uyanıp kendine geldiğinde olayın hikmetini düşünürken, İbrahim elinde bir gül ile yanına

⁷⁴ Ayvazoğlu, *Güller Kitabı*, 240.

⁷⁵ Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na't*, 210.

⁷⁶ Bkz. Ayvazoğlu, *Güller Kitabı*, 232. Ayvazoğlu yüz yıl öncesine kadar Bursa'da bir bahar geleneği olarak "*Erguvan Bayramı*"ndan söz eder. Bkz. Ayvazoğlu, *Güller Kitabı*, 64.

⁷⁷ Bkz. Vahit Göktaş, "Kelâbâzî ve Tasavvuf Anlayışı", 63. Dipnot.

⁷⁸ Bkz. Kara, "Gül Risâlesi", 12-13.

⁷⁹ O Multan şehrine gelince bazı âlimler "Burada yeterince âlim var, size gerek yok" anlamında ona dolu bir kâse süt göndermişler, o da "Biz buradaki âlimlere yük olmayız, onların gülü oluruz" anlamında süt kâsesinin üzerine bir gül koyarak geri göndermiştir. Bkz. Necdet Tosun, "Gül Gül Değil Sarı Çiçek Sarı Çiçek Değil", *Altınoluk Dergisi*, sy. 314 (Nisan-2012), 23.

gelir ve gülü kendisine verir. Bunun üzerine Ömer Rûşenî öğrencisine “Sen Gülşenîsin” der. Bundan sonra Gülşenî olarak tanınır.⁸⁰

Rivayete göre Şems ile sohbet ederken altı kişi kış ortasında Mevlâna'nın önüne bir demet gül bırakmışlar, bu güllerin kokusu ve rengi yıllarca taze kalmıştır. Kış mevsiminde gül kerameti gösteren başkaları da vardır.⁸¹ Güle verilen önemden veya Hz. Peygamber'i sembolize eden gülü çok sevdiklerinden dolayı bazı sûflilere “Gül Baba” ya da “Gül Dede” denilmiştir.⁸²

E. Tasavvufta Gül Hakkındaki Uydurma Hadislerin Yorumu

Gül ile ilgili rivayetler mevzûât literatüründe yorum yapılmaksızın nakledilmekle yetinilmiş, bu rivayetler herkes tarafından mevzû kabul edildiği için diğer hadis kaynaklarında da bir şerhe tabi tutulmamıştır. Ancak tasavvuf ve edebiyat kaynaklarında söz konusu uydurma rivayetlerin yorumlandıkları, sonraki dönemlerde bunlara bazı ilavelerin yapıldığı hatta bu hususta yeni sözler oluştuğu görülmektedir. Erken dönem tasavvuf eserlerinde bu rivayetlerin yer almadığına yukarıda değinilmişti.

Kanaatimizce tasavvufta birçok nesne ile birlikte gülün de başta Hz. Peygamber için bir sembole dönüşmesinden sonra gül hakkındaki rivayetler bu anlayışı pekiştirici bir unsura dönüşmüş ve mutasavvıflar tarafından çoğu zaman sözkonusu rivayetlerden hiç bahsedilmeksizin gülün Resûlullah'ın terinden yaratıldığı belirtilmiştir. Mezkûr rivayetlerin böyle bir telakkiyi tek başına gerçekleştirmiş olmasını uzak bir ihtimal olarak görüyor ve bu anlayışın tasavvufta edebiyattan intikal ettiği kanaatimizi ifade etmek istiyoruz.

Tasavvufta gül ile Hz. Peygamber arasında irtibat kuran önemli şahıslardan biri Yunus Emre'dir. Görebildiğimiz kadarıyla o sözkonusu hadislere işaret etmeksizin birkaç beyitinde gülün Resûlullah'ın teriyle münasebetine yer vermiştir. Bunlardan birinde o; “*Gül Muhammed deridür bülbül anın yâridir/ Ol gül ile ezeli cihâna bile geldim*”⁸³ der. Diğer bir şiirinde ise “*Yine sordum çiçeğe gül sizin nenüz olur/ Çiçek eydür iy derviş gül Muhammed teridür*”⁸⁴ demektedir. Hatta diğer bir şiirinde o, bütün çiçeklerin

⁸⁰ Demirci, “Tasavvuf Kültürümüzde Gül Motifi”, 67.

⁸¹ Bu hususta geniş bilgi için bkz. Ayvazoğlu, *Güller Kitabı*, 129-132.

⁸² Bardakçı, “Türk Tasavvuf Kültüründe Gül Sembolü Üzerine Bazı Düşünceler”, 114.

⁸³ Bkz. Mustafa Tatçı, *Yunus Emre Divanı II*, (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1990), 209; A.mlf., “İsmail Hakkı Bursevî'nin Gül Risâlesi”, *Gül Kitabı- Gül Kültürü Üzerine İncelemeler* içinde, ed.: Bilal Kemikli, Selami Turan (Isparta: Isparta Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü Yayınları, 2010), 101 (Dipnot).

⁸⁴ Bkz. Kurnaz, “Edebiyatımızda Gül Kokusu”, 51.

Hız. Peygamber'in terinden yaratıldığını ifade eder: "*Hak anı öğdü yaratdı sevdi Habîbüm didi/ Yir yüzinde cümle çiçek Mustafâ'nun teridür.*"⁸⁵ Yunus Emre tabiatdaki bütün çiçeklerin Hız. Peygamber'in terinin kokusunu taşıdığını söylerken, gökyüzündeki yıldızların da mi'rac gecesindeki lütûftan istifade ettiklerinden söz edilmektedir.⁸⁶

Karamanlı Aynî (ö. 896/1490'dan sonra) ve Tâcîzâde Cafer Çelebi (ö. 921/1515) rivayetlerden söz etmeksizin gülün Resûlullah'ın terinden yaratıldığını dile getirirken⁸⁷ Hâkânî (ö. 1015/1606) de Hilye'sinin tevhid bölümünde, Allâh'ın yarattığı ilk cevher olan nûr-ı Muhammedî'ye muhabbetle bakmasıyla o nûrun terlemesinden dökülen katrelerin herbirinin bir peygamber olduğunu söyler. Allah'ın başka bir zaman o nura aşırı muhabbetle bakmasından oluşan ter damlalarından da gül meydana gelmiştir. Hâkânî'nin ifadesiyle:

*Toldı âvâze-yi Ahmed'le cihân/Eyledi 'ışk-ı ilâhî galeyân
Nazar etdikçe ana Rabb-i Gafûr/Derledi şerm ü hayâdan ol nûr
Dökülüp 'âlem-i ervâha o der/Oldı her katresi bir peygamber
Yine bir def'a-i uhrâda Hudâ/Bakdı ifrât-ı muhabbetle ana
Eyledi gark-ı 'arak anı hicâb/Gül-i pür-jâleye döndü o habâb.*⁸⁸

Hâkânî gibi bütün peygamberlerin Resûlullah'ın terinden yaratıldığını ileri süren başkaları da vardır. Allah ilk olarak nûr-ı Muhammedî'yi yaratmış ve ona sevgiyle nazar edince bu nur utancından terlemiş, nûrun alınının terinden, bazı rivayetlerde ise göğsünün terinden peygamberler yaratılmıştır.⁸⁹ Ancak Hız. Peygamber'in teriyle peygamberler arasındaki münasebet doğrudan Yüce Peygamber'in cismânî varlığı ile ilgili değil;

⁸⁵ Tatçı, *Yunus Emre Divanı II*, 96; Zülfikar Güngör, "Edebiyatımızda Gül Sembolü ve Peygamberimiz", *Gül Kitabı- Gül Kültürü Üzerine İncelemeler* içinde, ed.: Bilal Kemikli, Selami Turan (Isparta: Isparta Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü Yayınları, 2010), 31; Bardakçı, "Türk Tasavvuf Kültüründe Gül Sembolü Üzerine Bazı Düşünceler", 110.

⁸⁶ Bkz. Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na't*, 275.

⁸⁷ Bkz. Kartal, Ahmet, "Klasik Türk Şiirinde Gül'ün Kullanımı ve Rüyada Görülüş Şekline Göre Yorumu", *Gül Kitabı- Gül Kültürü Üzerine İncelemeler* içinde, ed.: Bilal Kemikli, Selami Turan (Isparta: Isparta Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü Yayınları, 2010), 164.

⁸⁸ Bkz. Hâkânî, *Hilye-i Saadet*, nşr. İskender Pala (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1991), 28; Hüseyin Vassâf, *Gülzâr-ı Aşk Mevlid Şerhi*, haz. Mustafa Tatçı, Musa Yıldız, Kaplan Üstüner (Ankara: H Yayınları, 2013), 209-210; Dağlar, "Mazmûn Gülünün Mazmûnuna Bülbül Olmak", 25-26.

⁸⁹ Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na't*, 274. (Ahmed Bîcân Yazıcıoğlu, *Envâru'l-âşıkîn*, haz. Ahmet Kahraman (İstanbul: 1973), 2: 403'den naklen).

Allah'ın ilk yarattığı cevher olan nûr-ı Muhammedî'ye dairdir.⁹⁰

*“Terlese ol gül-i gülzâr-ı sürûr/ Cûş ederdî sanasın kulzüm-ü nûr.”*⁹¹
Resûlullah'ı güle benzeten Hâkânî, ayrıca Hz. Peygamber'in yüzünün kırmızı gül renginde olduğunu (*Reng-i rûyî gül ile yek-dil idi/ Gül gibi kırmızıya mâil idi*), terlediğinde de yüzünün çiy damlacıklarıyla sarılmış güle benzediğini (*Arak-âlûd olıcak ol sultân/ Gül-i pür-jâleyle benzerdi hemân*) söylemektedir.⁹²

Gülün Hz. Peygamber'in teriyle münasebetinden söz eden önemli şahıslardan biri de Mevlid yazarı Süleyman Çelebi'dir. (ö. 825/1422). Meşhur eseri *Vesfletü'n-necât*'ta Hz. Peygamber-gül ilişkisi hakkında o *“Merhabâ ey bülbül-i bâğ-ı cemâl/Merhabâ ey âşinâ-yı Zül-celâl”* beyitinde Resûlullah'ı güzellik bahçesinin bülbülü olarak nitelendirirken *“Çünkü nûrun rûşen itdi 'âlemi/Gül cemâlün gülşen itdi 'âlemi”* beyitinde ise Resûlullah'ın gül gibi güzelliğinin bütün âlemi gül bahçesine çevirdiğini dile getirir.⁹³ Süleyman Çelebi'nin gül ile Hz. Peygamber'in teri arasında doğrudan münasebet kurduğu ifadeleri ise *“Terlese güller olurdu her teri/ Hoş dererlerdi terinden gülleri”* beyitinde yer alır. Vassâf (ö. 1929), bu beyitin açıklamasında delil olarak Kastallânî'den (ö. 923/1517) Resûlullah'ın doğal olan güzel kokusu hakkında Enes, Ümmü Süleym ve diğer bazı sahâbeden rivayet edilen hadisleri nakleder.⁹⁴ Vassâf, gülün değeri hakkında ise;

Ger cemâl-i Ahmed'i şerh etmese evrâk-ı gül/Olmaz idi 'andelîb-i hoş-nevâ müştâk-ı gül

Gülde ol hüsn-i ezel sırrı ki olmuştur nihân/Tâ ebed çıkmaz dilinden bülbülün eşvâk-ı gül

Oldu çün tâb-ı tecellîden 'arak-rîz ol Habîb/Katresinden bitti ol kim

⁹⁰ Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na't*, 274.

⁹¹ Hâkânî, *Hilye-i Saadet*, 46.

⁹² Dağlar, “Mazmûn Gülünün Mazmûnuna Bülbül Olmak”, 26; Hâkânî, *Hilye-i Saadet*, 44-46; Vassâf, *Gülzâr-ı Aşk*, 409-411.

⁹³ Bu beyitlerin açıklamaları hakkında bkz. Vassâf, *Gülzâr-ı Aşk*, 364-365, 376, 436. Vassâf, Râyiha-i latîfe-i Muhammediyye hakkında *Mir'âtü'l-kemâl* adlı eserinde geniş bilgi verdiğini söyler (*Gülzâr-ı Aşk*, 553).

⁹⁴ Vassâf, *Gülzâr-ı Aşk*, 569-570. Bunlar arasında Müslim'in naklettiği Ümmü Süleym'in Resûlullah'ın terini bir kapta toplamasıyla ilgili rivayet de vardır. Vassâf, bu hadisin son kısmında Ümmü Süleym'in *“tatyîb için mübârek terinizi alıyorum”* cevabı üzerine Resûlullah'ın *“evet ondan a'lâ tîb olmaz (ondan güzel koku olamaz)”* buyurduğunu söyler. Rivayetlerde görebildiğimiz kadarıyla Resûlullah Ümmü Süleym'e *“ondan güzel koku olmaz”* şeklinde bir cevap vermemiştir. Müslim rivayetinde *“o kokuların en güzelidir”* ifadesi de Ümmü Süleym'e aittir (Müslim, *Fezâil*, 83). Bu husustaki rivayetler hakkında bkz. Çap, “Gülün Yarattığı ve Hz. Peygamber'le İlişkisi Özelinde Uydurma Rivayet Algısı”, 285-286.

ettiler ıtlak-ı gül

beytini nakleder.⁹⁵

Süleyman Çelebi'nin bu ifadelerine yapılan yorumlar da dikkat çekicidir. Muhtemelen o sadece edebî bir anlatımda bulunmuş, gül ile ilgili rivayetlerden hareketle bu ifadeleri kullanmamıştır. Bununla birlikte kendisinden sonra onun bu sözünü hakikat anlamında değerlendirenler olmuştur.

Gül ile Hz. Peygamber'in teri arasındaki münasebet hakkında naklettiğimiz beyitlerde görüldüğü üzere sözkonusu uydurma rivayetlere bir referansta bulunulmamıştır. Fakat bazı eserlerde çoğu zaman kaynak zikretmeksizin ve sıhhat durumu hakkında herhangi bir değerlendirme yapmaksızın gül ile ilgili uydurma hadisler işarette bulunulmuştur. Yine bazı eserlerde rivayet dönemi kaynaklarında uydurma olarak da bulunmayan bir kısım sonradan uydurulmuş ve rivayete dönüştürülmüş bazı bilgilere de rastlanmaktadır. Bunların bir kısmı Arapça metinlerin tercüme sırasında meydana gelen değişiklikten veya metne eklenen yorumlardan kaynaklanmıştır. Bazı rivayetler ise tasavvuf düşüncesindeki temel görüşlere göre yorumlanmış ve Türkçe tercüme buna göre yapılmıştır. Bunlara bazı örnekler vermek istiyoruz:

Rivayete göre Hz. Ali, son nefesini vermeden önce Selmân-ı Fârisî'den bir deste gül istemiş ve hemen getirilen gülleri kokladıktan sonra ruhunu teslim etmiştir.⁹⁶ Bazı eserlerde Bektâşîlik tabiri olan "güldeste"nin dayandırıldığı böyle bir rivayete yer verilmesine rağmen bir kaynak zikredilmemiştir. Araştırmamız esnasında Şîî kaynaklar da dâhil, temel eserlerde böyle bir rivayet tespit edilememiştir. Bu rivayetin ne zaman ve nasıl oluştuğunun tespiti ise daha geniş bir araştırmayı gerektirmektedir.

Ayvazoğlu ise Hz. Peygamber'in en çok sevdiği çiçeğin gül olduğunu söylemekte⁹⁷, fakat bunun için bir kaynak zikretmediği gibi rivayetin sıhhat durumu hakkında da herhangi bir izahta bulunmamaktadır. Hz. Peygamber'in en çok sevdiği çiçeğin gül olduğuna dair bir rivayete araştırmamız esnasında sahih ve uydurma hadisler arasında rastlayamadık.

⁹⁵ Vassâf, *Gülzâr-ı Aşk*, 570-571.

⁹⁶ Yıldız, "Türk-İslam Kültüründe Gül Algısı", 28; Demirci, "Tasavvuf Kültürümüzde Gül Motifi", 67; Kurnaz, "Gül", 221; Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, 235.

⁹⁷ Ayvazoğlu, "Türk Edebiyatında Gül'ün Yeri ve Hz. Peygamber ile İlgisi", 111. Ayvazoğlu'ndan bu bilgiyi ona nispet ederek başkaları da aktarmaktadır. Bkz. Nurcan Sertyüz, "16. Yüzyıl Tezyinatımızda Gül (Tezhipte-Çinide)" (Yüksek Lisans tezi, Marmara Üniversitesi, 1998), 40. Resûlullah'ın gülü çok sevdiğini Muharrem Yıldız da ifade etmektedir (Bkz. Yıldız, "Türk-İslam Kültüründe Gül Algısı", 27).

Bu değerlendirme bir rivayetin aşırı yorumu sebebiyle de oluşmuş olabilir.

Ayvazoğlu, başka bir yerde yine Hz. Peygamber'in gülü ve gül kokusunu sevdiğinden söz etmekte ve sözkonusu mevzû rivayetlere doğrudan işaret etmeksizin "Halk arasında yaygın olan bir inanca göre de, Peygamber'in teri gül gibi kokar, terledikçe güller açarmış" demekte ve devamında Yunus Emre, Süleyman Çelebi ve Fuzûlî'nin yukarıda zikredilmiş olan şiirlerinden örnekler nakletmektedir.⁹⁸ Ayvazoğlu yine başka bir eserinde kaynak vermeksizin Hz. Peygamber'in gülü çok sevmesinden söz ederek şöyle der: "İslam peygamberinin gülü çok sevmekten öte, "Kırmızı gül Allah'ın ihtişamının tezahürüdür" dediği de rivayet edilmektedir."⁹⁹

Ayvazoğlu'ndan başkaları da Hz. Peygamber'in gülü çok sevdiğinden bahsetmektedir. Meselâ Betül Coşkun, Hz. Peygamber'in gülü ve kokusunu sevdiğini söylemekte, "Tasavvuf kültürümüzde ise gül, Allah ile kul arasındaki sevgi bağının bir ifadesidir. Ayrıca gül ve kokusunu çok seven Peygamberimizin de sembolüdür" demekte ve herhangi bir kaynak zikretmemektedir.¹⁰⁰

Yıldız Demiriz de kaynak zikretmeksizin ve herhangi bir hadise atıfta bulunmaksızın Resûlullah'ın gülü ve gül kokusunu sevdiğinden, sarığının parçalarının güle dönüştüğünden ve terinin gül koktuğundan bahsetmektedir.¹⁰¹

Ramazan Muslu ise kaynak ve rivayetin aslını belirtmeksizin Hz. Peygamber'in terinin gül gibi koktuğundan söz etmekte ve şöyle demektedir: "Rivayete göre Hz. Peygamber'in (s.a.v.) teri gül gibi koktuğu için, terlediği zaman sahâbe etrafına toplanırdı."¹⁰² Muslu bu görüşüne delil olarak Yunus Emre'nin, "*Çiçek eydür ey derviş, gül Muhammed teridir*" şeklinde, Süleyman Çelebi'nin ise "*Terlerse güller olurdu her teri/ Hoş dererlerdi terinden gülleri*" diyerek ifade ettiğini, gül vb. güzel bir koku koklandığı zaman Hz. Peygamber'e salâvat getirilmesinin de bu yüzden olduğunu belirtir.¹⁰³ Ancak araştırmalarımız esnasında böyle bir rivayet tespit edemedik.

⁹⁸ Ayvazoğlu, "Türk Edebiyatında Gül'ün Yeri ve Hz. Peygamber ile İlgisi", 111-112.

⁹⁹ Ayvazoğlu, *Güller Kitabı*, 135.

¹⁰⁰ Betül Coşkun, "15. Yy. ile 20. Yy. Arasında Türk Tezhip Sanatında Gül Motifi" (Yüksek Lisans tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, 2007), 4.

¹⁰¹ Yıldız Demiriz, "Kitap Süslemesinde Gül", *İlgi 14*, (Kasım 1980), 32. Ayrıca bkz. Habibe Şimşek, "Türk Minyatürlerinde Gül", *Gül Kitabı- Gül Kültürü Üzerine İncelemeler* içinde, ed.: Bilal Kemikli, Selami Turan (Isparta: Isparta Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü Yayınları, 2010), 78.

¹⁰² Muslu, "Tarikat Gülleri ve Sembolik Anlamları", 125.

¹⁰³ Muslu, "Tarikat Gülleri ve Sembolik Anlamları", 125.

Yeniterzi de Mevlânâ Şiblî'den naklen "Sahâbenin rivayetine göre onun (Resûlullah'ın) teri gül gibi kokardı" demektedir.¹⁰⁴ Bazı sahâbeden Resûlullah'ın terinin ve teninin güzel koktuğuna dair bir hayli rivayet bulunmasına rağmen onun kokusunu güle benzeten bir rivayet tespit edemedik. Ancak bazı sahih rivayetlerde ise Resûlullah'ın kokusu miske benzetilmiştir.¹⁰⁵

Gül hakkındaki uydurma rivayetlerden biri de "Şüphesiz ki Allah, gülü kendisinin cemâline/ihtişâmından yarattı ve onu Peygamberlerinin kokusu yaptı. Kim Allah'ın cemâline/ihtişâmına bakmak ve Allah'ın peygamberlerinin kokusunu koklamak isterse kırmızı güle baksın ve onu koklasın"¹⁰⁶ rivayetidir. Görebildiğimiz kadarıyla tasavvuf kaynaklarında bu rivayetin sadece küçük bir bölümü yer almakta, gül ilâhî güzelliğin sembolü kabul edilmekte ve mevzû kabul edilen mezkûr rivayet "Kırmızı gül Allah'ın ihtişamının tezahürüdür" şeklinde nakledilerek buna delil olarak nakledilmektedir. Buna sebep ise daha çok tecellî ve vahdet-i vücud anlayışıdır. Meselâ, Ayvazoğlu tasavvuf kültürü ve edebiyatında gülün, ilahî güzelliği ve ona duyulan aşkı temsil ettiğini belirterek mezkûr rivayetle bu tasavvur arasında münasebet kurmakta ve "Hz. Peygamber'in 'Kırmızı gül, Allah'ın ihtişamının tezahürüdür' hadisini bu bağlamda düşünmek gerekir" demektedir.¹⁰⁷ Söz konusu rivayet bu şekilde ifade edilerek birçok yerde nakledilmektedir.

Ali Yıldırım ise Hz. Peygamber'in bir gül gördüğünü, onu öpüp gözlerine bastırarak 'kırmızı gül Allah'ın mehâbetinden bir parçadır' dediğinden söz etmektedir.¹⁰⁸ Muhtemelen burada birbirinden farklı iki rivayet birleştirilmiştir. Bu, bir rivayetin maksada yönelik yorumlanarak tercümesi gibi gözükmektedir.

Bazen bir rivayet hakkındaki hadis terimlerinin doğru ifade edilmemesi, söz konusu uydurma hadislerin sahihmiş gibi anlaşılmasına yol açabilmektedir. Buradan, disiplinlerarası çalışmanın önemi de ortaya

¹⁰⁴ Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na't*, 273. (*Asr-ı Saâdet*, trc. Ömer Rıza Doğrul (İstanbul: 1977-78), 2: 5'den naklen).

¹⁰⁵ Bu hususta geniş bilgi için bkz. Çap, "Gülün Yaratılışı ve Hz. Peygamber'le İlişkisi Özelinde Uydurma Rivayet Algısı", 289.

¹⁰⁶ Bkz. Deylemî, *el-Firdevs*, 1: 171, nr. 639.

¹⁰⁷ Ayvazoğlu, *Güller Kitabı*, 86. A.mlf., "Türk Edebiyatında Gül'ün Yeri ve Hz. Peygamber ile İlgisi", 111.

¹⁰⁸ Yıldırım, "Renk Simgeçiliği ve Şeyh Gâlib'in Üç Rengi", 138. Bu anlamda sünnî kaynaklarda bir rivayet tespit edemedik. Ancak Şifî kaynaklarda Ebü'l-Hasan el-Askerî'nin gülü öpüp başının üstüne koyduğuna dair bir rivayet hakkında bkz. Küleynî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Ya'kûb er-Râzî, *el-Kâfi*, (Beyrut: Menşûrâtü'l-fecr, 1428/2007), 6: 330, nr. 5. "Kırmızı gül Allah'ın ihtişamının tezahürüdür" şeklindeki ifade ise uydurma olup bilhassa edebî eserlerde yoğun bir şekilde kullanılmaktadır.

çıkılmaktadır. Mustafa Tatçı, Bursevî'nin gül ile alâkalı rivayetler hakkındaki düşüncelerini özetlerken, onun *el-Mekasidü'l-hasene*'den yaptığı nakilde merfû ifadesini "*kuvvetli*" olarak açıklamakta, "İmam-ı Sehavî Mekasidü'l-Hasene adlı kitabında, Hz. Peygamber'den merfû (kuvvetli) bir hadis olduğunu belirterek şu sözü nakleder" demektedir.¹⁰⁹ Bu nakilde, "merfû hadis" istilâhı dikkate alınmamıştır. Edebî eserlerde nakledilen hadislerin hadis kaynaklarına atıfta bulunarak ve hadisin sıhhat durumuna dikkat çekilerek aktarılmasının önemi ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle hadis ihtiva eden başta Türk-İslâm edebiyatı eserlerinin hadislerinin tahricinin yapılması ve bu eserlerin tahriçli basılması, edebiyat, sanat ve tasavvufla ilgili makalelerde de hadislerin kaynaklarının ve sıhhat durumlarının belirtilmesi bir zaruret olarak gözükmektedir.

Yukarıda ifade edildiği gibi, mevzûât literatüründe gül ile ilgili rivayetler yer almasına rağmen bunlar hakkında genel olarak herhangi bir yorum yapılmamıştır. Fakat hem tasavvuf ve hem de edebiyat eserlerinde bu rivayetlerle ilgili açıklama ve şerhler görülmektedir. Bunların bir kısmı aynı zamanda bu rivayetlere bazı ilaveler anlamı da taşımaktadır. Meselâ, İsmâil Hakkı Bursevî (ö. 1137/1725) İsrâ sûresinin birinci âyeti münasebetiyle Burak'tan bahsederken Burak'ın Resûlullah'ın binmesine mücadele etmemesi üzerine Cebrâil'in ona "*Yaptığından utanmıyor musun? Sana Allah nezdinde Muhammed'den daha mükerrem olan hiçbir kimse binmedi*" demesi sebebiyle utancından terlerinin aktığını, Burak'ın bunu kendisine şefaate edeceğine söz vermesi için yaptığını söylediğini ve bu münasebetle "*beyaz gül Cebrâil'in terinden ve sarı gül Burak'ın terinden yaratıldı*" denildiğini nakleder.¹¹⁰ O, aynı zamanda başka kaynakta rastlamadığımız şekilde beyaz gülün Cebrâil'in, sarı gülün ise Burak'ın terinden yaratıldığını kaynak ve isnad zikretmeksizin aktarmıştır. Bu, dikkatsizlik eseri olabilir. Zira sarı gülün Burak'ın terinden yaratıldığını bildiren uydurma rivayette Cebrail'in terinden beyaz gülün değil, kırmızı gülün yaratıldığı belirtilmektedir. O Burak'ın niçin terlediğini belirtirken Cebrâil'in ise terleme sebebini söylememiştir. Burada Hz. Peygamber'le gül arasında da bir münasebet kurulmamıştır. Bu durum, konuyla ilgili rivayetler üzerinde sonraki dönemlerde de tasarrufta bulunulduğunu göstermektedir.

Gül ile ilgili rivayetlerden hareketle hükme dönüştürülen bir ifade ise "*gül koklamak sevaptır*" şeklinde kaynaklarda yer almakta ve bunun gülün

¹⁰⁹ Tatçı, "İsmail Hakkı Bursevî'nin Gül Risâlesi", 100.

¹¹⁰ İsmâil Hakkı Bursevî, *Rûhu'l-beyân*, (Beyrut: Dârü'l-Fikr, ts.), 5: 108.

Hız. Peygamber'in sembolü olmasıyla alakalı olduğu belirtilmektedir.¹¹¹

Hüseyin Vassâf (ö. 1929), gülün ve diğer çiçeklerin yaratılışına başka bir sebepten daha söz eder. Buna göre gül, Hz. Âdem'in tevbesinin kabul olması üzerine sevinçten ağlamasıyla oluşan terden yaratılmıştır. Hz. Âdem tevbe ve niyazda bulunmuş, Cenâb-ı Hak lütuf ve keremiyle tevbesini kabul edince Hz. Âdem sevincinden ağlamaya başlamıştır. Yüz yıl ağladıktan sonra Hz. Âdem'in sevinç gözyaşlarından gül, reyhân ve diğer güzel kokulu bitkiler meydana gelmiştir.¹¹²

İranlı şair Rûzbihân Baklî'den (ö. 606/1209) ise Hz. Peygamber'in Allah'ın huzurundan mi'rac dönüşünde bitkin bir halde ayrıldıktan sonra, bitkilerle dinlendiğine dair bir bilgi nakledilmektedir. Baklî şöyle demektedir: "Kokulu şifalı bitkileri öptü ve kızıl gülü kokladı, onu gözüne yaklaştırdı ve dedi ki; 'Bu elçi ile (yani kendisiyle) efendisi arasında bir vesiledir" ve şu nasihatte bulundu: "*Gül tanrısal ışığın bir parçasıdır; her kim Tanrı'nın ışığına bakmak isterse, güle bakmalıdır.*"¹¹³ Burada metin tercüme edilirken aşırı yoruma tabi tutulmuştur. Yeniterzi de "Cenâb-ı Hakk'ın, güle sevgili Peygamber'inin kokusuyla tecelli ettiği, gülün kokusunun bu yüzden güzel olduğu ve gül koklamanın da sünnet-i seniyye olduğu kabul edilir. Bu nedenle na'tlarda gülün, Hz. Peygamber'in terinden meydana geldiği düşüncesi sık sık dile getirilir."¹¹⁴ ifadelerini kullanmaktadır.

Gül hakkında kaynaklarda isnadlarıyla birlikte yer alan ve giriş kısmında bazıları zikredilen mevzû hadisler dışında sonraki dönemlerde isnad ve kaynak zikretmeksizin bazı uydurma rivayetlerin daha zikredildiği görülmektedir. Sonraki dönemlerde, daha çok Türkçe kaynaklarda yer alan bu tarz bazı rivayetlere de yer vermek istiyoruz. Bu tür rivayetlerin bir kısmı daha önceki eserlerde de yer almış olabilir. Fakat kaynak belirtilmeden nakledildiklerinden dolayı bunların ilk kaynaklarını tespit başlıca bir araştırmayı gerektirmektedir.

Bunlardan birine göre gül; cennette, Hz. Âdem ile Havva'nın üzerinde kuruyarak yere dökülen cennet yapraklarının filizlenmesiyle ortaya çıkan

¹¹¹ Bkz. Ayvazoğlu, *Güller Kitabı*, 147; Tosun, "Gül Gül Değil Sarı Çiçek Sarı Çiçek Değil", 23; Demirci, "Tasavvuf Kültürümüzde Gül Motifi", 67; Yıldız, "Türk-İslam Kültüründe Gül Algısı", 27-28.

¹¹² Vassâf, *Gülzâr-ı Aşk*, 244.

¹¹³; Nurcan Sertyüz, "16. Yüzyıl Tezyinatımızda Gül", s. 40 (Thomas Leisten, "İslam Bahçeleri", *Sanat Dünyamız, Bahçe Kültürü*, (Çeviren: Mustafa Tüzel) 20, sy. 58, (1995), 83'den naklen).

¹¹⁴ Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na't*, 274.

güzel kokulu bitkilerden biridir.¹¹⁵

Bazı kaynaklarda ise Resûlullah'ın gülü "*cennet güllerinin efendisi-seyyidü ezhâri'l-cenne*" şeklinde nitelendirdiğinden söz edilmektedir.¹¹⁶ Erken dönem kaynaklarda yer almamakla birlikte İbn Başkuvâl (ö. 578/1182) Hz. Hasan'dan Resûlullah'ın "*Gül, mersin otundan sonra cennet çiçeklerinin efendisidir*" dediğini nakletmektedir.¹¹⁷ Bu nitelemenin Şîî kaynaklardan İran edebiyatına, oradan da Türk-İslâm edebiyatına geçtiğini söylemek mümkündür.

Gül kokusunun Hz. Peygamber'in terinin kokusu olduğuna dair bir soruya cevap olarak Hz. Peygamber'in terinin gül gibi koktuğunun siyer kitaplarında yer aldığı belirtilerek "*Ben bir latîf cevher idim, Arş-ı âlâ'yı tavaf eder idim; Allahü Teâlâ bana nazar eyledi, utandım, terledim; yeryüzüne düşen yedi damladan, dört halife, gül, kabak ve pirinç yaratıldı*" şeklinde bir hadisten bahsedilmektedir.¹¹⁸ Yine başka bir yerde pirincin önemi anlatılmakta ve pirinç pilavı yerken Resûlullah'a salavât getirilmesi gerektiği belirtilmekte ve buna gerekçe olarak aynı rivayet delil olarak zikredilmektedir.¹¹⁹

Tercümede titiz davranılmadığında birçok rivayet için sözkonusu olan bir durumu konu hakkındaki sahih hadislerin çevirilerinin tahrifinde de görmekteyiz. Meselâ; Tirmizî kaynak gösterilerek "*Resûlullah (sav) Efendimiz Medine sokaklarının birinden geçtiğinde onun gül gibi kokusu hemen sezildiğinden, halk o yoldan Hz. Peygamber'in geçtiğini söylerdi. Bizler, Peygamber Efendimizin gelişini, o gül kokusunun güzelliğinden anlardık.*" şeklinde bir nakilde bulunmuş; müteakiben Müslim ve Tirmizî kaynak

¹¹⁵ Yıldız, "Türk-İslam Kültüründe Gül Algısı", 23; Çetişli, "Tanzimat Sonrası Türk Şiirinde Hazreti Peygamber ve Gül", 357 (Dipnot). Rivayetle ilgili bir kaynak zikredilmemiştir.

¹¹⁶ Bkz. Yıldız, "Türk-İslam Kültüründe Gül Algısı", 27; Abdülmecit İslamoğlu, "Gül Kültürü ve Cevat Rüştü", *Gül Kitabı- Gül Kültürü Üzerine İncelemeler* içinde, ed.: Bilal Kemikli, Selami Turan (Isparta: Isparta Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü Yayınları, 2010), 253, 254 (Cevat Rüştü, *Gül Lisani*, s. 54'den naklen); Akkuş, "İsimlerimizde Gülün Rengi ve Kokusu", 60 (N. Hikmet Polat, *Türk Çiçek ve Ziraat Kültürü Üzerine İncelemeler*, (İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2001), 111'den naklen).

¹¹⁷ İbn Başkuvâl, *el-Âsârü'l-merviyye fi'l-et'imeti's-seriyye*, 309, nr. 128. Kına çiçeği hakkında benzer bir rivayet için bkz. Deylemî, *el-Firdevs*, 2: 325, nr. 3482.

¹¹⁸ <http://www.muminem.net/siyer-sorulari/49830-gul-kokusu-peygamber-efendimizin-mubarek-terinin-kokusu-mudur.html>. (Erişim: 01.06.2017). Rivayet için *Şir'atü'l-İslâm* adlı eser kaynak gösterilmiştir.

¹¹⁹ Bkz. <https://lokmanhekim.wordpress.com/category/bazi-yiyecek-ve-iceceklerin-fazileti-ve-hikmeti/> (Erişim: 01.06.2017). Bu rivayet *Mecme'u'l-âdâb* adlı esere dayandırılmaktadır. Bu eserde sadece "Kişi içerisinde pirinç bulunan bir yemek yediğinde, salavat getirmelidir. Çünkü pirinç Resûlullah'ın nurundan yaratılmıştır" kısmı yer almaktadır. Bkz. Sûfîzâde Hasan Hulusî, *Mecme'u'l-âdâb -Âdâb Kitabı*, sadeleştiren: Yasin Altıntaş, (İstanbul: Sağlam Yayınevi, 2007), 423.

verilerek “Resûlullah (sav) gül kokusu ile tanınırdı. Resûlullah (sav) güzel idi, kokusu da hoş idi. Bununla beraber kokuyu severdi.” rivayetleri nakledilmiştir.¹²⁰ Bu rivayetler gerçekte sahih olup hiçbirinde gülden söz edilmemiştir. İlk rivayet kaynak belirtmeksizin muhtemelen Ali Yardım’ın Şemâil tercümesinden alınmıştır. Orada hadisin tercümesi şöyledir: “Resûlullah Efendimiz Medine sokaklarının birinden geçtiğinde onun misk gibi kokusu hemen sezildiğinden, halk, o yoldan Hz. Peygamber’in geçtiğini söyledi. Bizler, Peygamber Efendimiz’in gelişini, kokusunun güzelliğinden anlardık.”¹²¹ Hadisin tercümesi tahrif edilerek “misk gibi” ifadesi, “gül gibi”ye dönüştürülmüştür. İkinci rivayetin aslını ise tespit edemedik.¹²²

F. Gül Hakkındaki Rivayetleri Esas Alan Gül Risâleleri

Tasavvufta gülün Hz. Peygamber’in terinden yaratıldığına dair uydurma rivayetlerin sonuçlarından biri de söz konusu rivayetleri esas alarak yazılmış olan müstakil risâlelerdir. İsmail Hakkı Bursevî (ö. 1137/1725), Derviş İbrahim el-Eşrefî (ö. 1184/1770’den sonra), Hasan Zekâî el-Eşrefî (ö. ?), Eşrefzâde Abdullah Rûmî (ö. 874/1469) ve Âgâh Efendi (ö. ?) Gül Risâlesi kaleme almış olan şahıslardır. Bu risâleleri ilgili rivayetlerle münasebetleri açısından kısaca ele almaya çalışacağız:

1. İsmail Hakkı Bursevî’nin Gül Risâlesi

İsmail Hakkı Bursevî, gülün Hz. Peygamber’in terinden yaratıldığına dair rivayetleri sahih kabul ederek bunlar hakkında birçok eserinde müspet yorumlar yapan bir mutasavvıftır. Celvetî şeyhi olan Bursevî’nin sözkonusu rivayetler hakkındaki değerlendirmeleri aynı zamanda tasavvuffi düşüncelerine de yansımaktadır. Onun bu görüşlerinin en geniş bir şekilde yer aldığı eseri ise, gülün yaratılışı hakkındaki rivayetler esas alınarak kaleme alınmış olan Risâle-i Gül/Gül Risâlesi’dir.¹²³

¹²⁰ Bkz. <https://www.islam-tr.net/konu/resulullah-sav-in-mubarek-teri.37057/> (Erişim: 27.12.2017). Resûlullah’ın terinin ve teninin kokusunun hiçbir sahâbî tarafından güle benzetilmediğine dair bkz. Çap, “Gülün Yaratılışı ve Hz. Peygamber’le İlişkisi Özelinde Uydurma Rivayet Algısı”, 289.

¹²¹ Bkz. Ali Yardım, *Peygamberimiz’in Şemâli*, (İstanbul: Damla Yayınevi, 1998), 280.

¹²² İnternet ortamında bir kısım rivayetlerin tercümelerinin yanlış aktarıldığı, hadisin kaynağının yanlış veya eksik bildirildiği, bazen hiç kaynak zikredilmediği, metinlerin bağlamından koparıldığı, bazı güzel sözlerin Hz. Peygamber’e izafe edildiği, uydurma hadislerin sahih gibi gösterilerek nakledildiği ve kaynaklarda bulunmayan yeni hadisler uydurulduğu sıklıkla görülmektedir. Bkz. Recep Emin Gül, “Sosyal Medyada Hadis Kullanımı -Facebook ve Twitter Özelinde-, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 30, (2016): 169-178.

¹²³ Mezkûr Risâleyi Mustafa Tatçı (İsmail Hakkı Bursevî’nin Gül Risâlesi, *Gül Kitabı- Gül Kültürü Üzerine İncelemeler*, 99-108) ve Songül Aydın Yağcıoğlu (“İsmâil Hakkı Bursevî’nin Gül Hakkındaki Risâlesi”, *Turkish Studies -International Periodical for the*

İsmail Hakkı Bursevî, Risâle'ye Sehâvî'nin "*el-Mekâsîdü'l-hasene*" adlı eserinde merfû hadis olarak naklettiğini belirterek sıhhat durumu hakkında bir açıklama yapmaksızın Sehâvî'nin uydurma olduğunu açıkladığı rivayetin tercümesiyle başlar. Bursevî, rivayeti sahih olarak değerlendirip bazı ilave yorumlar ekleyerek şöyle der: "Resûlullah (s.a.v.) buyurdular ki: Semâvâta mi'racım esnasında yeryüzü benim ayrılığımaya dayanamayıp ağladığında, Allah Habîb'i için ağlayanın gözyaşlarının zâyi olmaması ve ondan faydalı bir şey meydana gelmesi için lesaf¹²⁴ denilen bir bitkiyi yarattı. O anda melekût âleminden mülk âlemine döndüm. Bu sırada yüzüm terledi ve yüzümün ter damlalarından Allah, cihânı süsleyen gülü bitirdi. Ümmetimden bir kimse benim kokumu koklamak isterse kırmızı gülü koklasın."¹²⁵ Bursevî sonra da "sadaka Rasûlullah (Allah'ın Resûlü doğru söyledi)" ifadesini kullanarak hadisi sahih kabul ettiğini belirtir. Bursevî'nin naklettiği rivayetteki "*Allah Habîb'i için ağlayanın gözyaşlarının zâyi olmaması ve ondan faydalı bir şey meydana gelmesi için*" ve "*cihânı süsleyen*" ifadeleri onun rivayete eklediği yorumlar olup Arapça metinde yer almamaktadır.

Bursevî, bir başka yerde ise 'Hz. Peygamber, Cebâil ve Burak'ın Cenâb-ı Hakk'ın huzuruna vardığı mi'rac gecesi vukû bulan hâdiselerin ağırlığı karşısında terler döktüklerinden' ve Burak'ın terinden yeryüzünde sarı gülün, Cebrâil'in terinden beyaz gülün, Hz. Muhammed'in terinden ise

Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 11/20 (2016): 1-10) geniş bir şekilde makalelerinde tanıtmışlar ve transkripsiyonunu yaparak yayımlamışlardır. İki metin arasında bazı okuma farklılıkları görülmektedir.

¹²⁴ Lasaf hakkında Âsım Efendi şöyle demektedir: Lasaf, asaf anlamında kebere denilen veya onun dibinde biten bitkidir. Ya da üzünü'l-erneb denilen yapışkan bir ottur. Türkçede tavşankulağı veya dulavret yaprağı denilir. Yapracağı kuzudili yaprağı gibidir. Zarif ve güzeldir, çiçeği ise içinde beyaz bulunan mavidir..." Bkz. Âsım Efendi, *Kâmûsu'l-muhît Tercümesi*, ed. Mustafa Koç (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Başkanlığı, 2013), 4: 3855.

¹²⁵ Bkz. Songül Aydın Yağcıoğlu, "İsmail Hakkı Bursevî'nin Gül Risâlesi", *Turkish Studies-International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 11/20 (2016): 7; Atçı, "İsmail Hakkı Bursevî'nin Gül Risâlesi", 106. Bursevî'nin hadis anlayışı hakkında geniş bilgi için bkz. Ali Namlı, *İsmail Hakkı Bursevî, Hayatı, Eserleri, Tarikat Anlayışı*, (İstanbul: İnsan Yayınları, 2001), 214-215. Vassâf, Resûlullah'ın güzel kokusundan bahsederken Bursevî'nin *Rûhu'l-Mesnevî*'sinden (2: 63) bu rivayetin Arapçasını nakleder. Metinde yer alan "*fe-nebete'l-lesafü min-bükâihâ*" kısmı eseri neşre hazırlayanlar tarafından "*fe-nebete illâ saffun min-nebâtihâ*" şeklinde okunmuş ve tercümesi de buna göre "*(Yeryüzü) ağladı ve yalnızca bir tür bitki çıkardı*" şeklinde yapılmıştır. Doğrusu "*(Yeryüzü benden ayrıldığı için ağladı) ve lasaf denilen bir bitki çıkardı*" şeklindedir. Hata, esas alınan nüshadan veya okuma hatasından kaynaklanmış olabilir. Bkz. Vassâf, *Gülzâr-ı Aşk*, 553 (Dipnot). Aynı hata başka bir yerde (570) yine tekrarlanmaktadır.

kırmızı gülün hâsıl olduğunun rivayet edildiğinden söz eder.¹²⁶

İsmail Hakkı, sahih kabul ettiği sözkonusu uydurma rivayetin daha önce Nehrevânî (ö. 390/1000) tarafından da kabul edildiğini belirterek zikredilen gül hikâyesinin, Allah'ın Resûlüne olan lütuflarından pek az bir şey olduğunu, bu mânayı isbat eden haberi zayıf veya mevzû hadistir diye reddetmemek gerektiğini, rivayetin lâfzının mevzû olması durumunda da mânasının doğru olduğunu ve Resûlullah'ın kemâlâtının sonunun olmadığını söyler.¹²⁷

Bursevî, gülün yaratılışıyla ilgili rivayetler dolayısıyla mevzûât literatüründe ve ricâl kaynaklarında yer almayan, gülün Resûlullah'tan önce de yeryüzünde mevcut olduğu şeklindeki itiraza da cevap verir: "Resûlullah'ın terinden kırmızı gülün yaratılmasından önce dünyada gül olmaması gerekmez. Fakat Resûlullah'ın terinde ilâve koku bulunduğundan (daha güzel koktuğundan), bu terden yaratılan gülde de diğer güllerde bulunmayan ziyade güzel koku bulunuyordu."¹²⁸ O bu görüşünü ispatlamak amacıyla Hz. Âdem'in cennetten yeryüzüne indiğinde üzerinde bulunan cennet kokularından bütün kokulu bitkilerin/çiçeklerin yaratıldığına göre, Resûlullah'ın gülzâr-ı vahdette (mi'racda Allah nezdinde) Hak'tan aldığı bûy-ı esmâ (Esmâ-i ilâhiyyenin kokusundan) ve reng-i tecelliyâttan (ilâhî tecellilerin renginden) meydana gelen gülün nasıl olacağına buna kıyas edilmesini istemektedir.

İsmâil Hakkı Bursevî *Rûhu'l-beyân* adlı tefsirinde de bu konuya geniş

¹²⁶ Bkz. Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na't*, 274. (İsmail Hakkı Bursevî, *Muhammediye Şerhi*, (İstanbul: 1294), 1: 98, 212'den naklen).

¹²⁷ Bkz. Yağcıoğlu, "İsmail Hakkı Bursevî'nin Gül Risâlesi", 7; Atçı, "İsmail Hakkı Bursevî'nin Gül Risâlesi", 106. Bursevî, Nehrevânî'nin hadis hakkındaki değerlendirmesinden kısa bir alıntı yapmıştır. Nehrevânî'nin açıklaması hakkında bkz. Nehrevânî, *el-Celîsü's-sâlihu'l-kâfi ve'l-enîsü'n-nâsihu's-şâfi*, thk. Abdülkerim Sâmî el-Cündî (Beyrut: Dârü'l-kütübî'l-ilmîyye, 1426/2005), 707. Bursevî diğer bir eserinde de bazılarının bu rivayetin uydurma olduğunu söylediklerini fakat bunun doğru olmadığını ifade eder ve gülün her şeyden önce Fahr-i Âlem'in nûrunun yaratıldığı cevherden yaratıldığını iddia eder. Bkz. Yağcıoğlu, "İsmail Hakkı Bursevî'nin Gül Risâlesi", 5. (İsmâil Hakkı Bursevî, *Şerhu'l-Muhammediye* (Bulak: 1252), 1: 148'den naklen); Ayrıca bkz. Tatçı, "İsmail Hakkı Bursevî'nin Gül Risâlesi", 101 (Dipnot); Vassâf, *Gülzâr-ı Aşk*, 616.

¹²⁸ Bkz. Yağcıoğlu, "İsmail Hakkı Bursevî'nin Gül Risâlesi", 7; Atçı, "İsmail Hakkı Bursevî'nin Gül Risâlesi", 106. İsmâil Hakkı, *Şerhu'l-Muhammediye* adlı diğer bir eserinde de benzer değerlendirmelerini tekrarlar ve burada daha önce de gülün bulunduğunu, fakat Burak, Cebrâil ve Resûlullah'ın terlerinin zâyi olmaması için gülün yaratıldığını belirtir. Bkz. Yağcıoğlu, "İsmail Hakkı Bursevî'nin Gül Risâlesi", 5. (İsmâil Hakkı Bursevî, *Şerhu'l-Muhammediye* (Bulak: 1252), 1: 148'den naklen); Ayrıca bkz. Tatçı, "İsmail Hakkı Bursevî'nin Gül Risâlesi", 101 (Dipnot); Vassâf, *Gülzâr-ı Aşk*, 616. O burada da rivayete yorumda bulunmuş ve Cebrail, Burak ve Resûlullah'ın terlerinden üç renk gülün yaratılmasına sebep olarak onların terlerinin zâyi olmamasını göstermiştir.

yer verir ve şöyle der: “Bu fakir der ki: bundan önce kırmızı gülün ve sarı gülün olmaması gerekmez. Çünkü bu kerâmet açınsındandır. Bunun bir benzeri de Hz. Havva hakkında sözkonusudur. Zira o yeryüzüne indiğinde ağladı ve onun ağlamasından oluşan katrelerden denizde inci oluştu. Bu daha önce denizde inci olmamasını gerektirmez. Tuzu da buna kıyas et. İbrâhim (a.s.) da cennet kâfûrundan bir avuç getirdi ve onu etrafa saçtı. Ondan yeryüzünde nereye bir zerre düştüyse tuzlaya (tuz gölüne) dönüştü. Bundan önce de tuz vardı fakat bu kadar çok değildi.”¹²⁹

Bursevî'ye göre gülün kırmızı olmasının sebebi ilâhî tecellî ile Resûlullah'ın yüzünün kızarmış olmasıdır. Buna bağlı olarak kırmızılık keyfiyeti kazanmış olan “gül”den (Resûlullah'tan) kırmızı gül meydana gelmiştir. Nitekim ‘Her kap içindekini sızdırır’ ve ‘suyun rengi, kabının rengidir’ denilmiştir.¹³⁰ Bursevî mi'racdan söz ederken de Resûlullah hakkında “Pây-gâh-ı şuhûdda ber-ter-i riyâz-ı rahmet ve rü'yette gül-gonce-i ter olan Resûlullah Efendimiz Hazretleri” ifadesini kullanmaktadır.¹³¹

Bütün güzel kokular Bursevî'ye göre Firdevs cennetinden gelmiştir ve insan beynini güçlendirir, insan ve melekleri kendine celb eder. Bunun için Resûlullah'a güzel koku sevdirmiştir. Bu esrardan haberdar olan, gül ve benzeri güzel kokulu nesnelere kokladığında Resûlullah'a salavât getirmelidir. Zira cennetin güzel kokuları da onun kokusundan yaratılmış ve dünyada bulunan güzel kokulu şeylerin hepsi cennetten çıkarılmıştır. Ancak kâmil evliyadan değilse, insanın burnu buna güç yetiremez. Zira onlar kalb temizliği ve vücut letâfetiyle manevî cennete girmişlerdir.¹³²

Görüldüğü gibi Bursevî, *Gül Risâlesi*'ni doğrudan konu hakkındaki mevzû hadisler üzerine bina etmiştir. Ayrıca Sehâvî'nin hadisin uydurma olduğunu belirtmesine dikkat çekmemiş, rivayeti sahih kabul ederek açıklamaya çalışmıştır. Gülün yaratılışı dışında cennetteki güzel kokuların da Resûlullah'ın kokusundan yaratıldığını iddia etmiştir.

İsmâil Hakkı Bursevî Ahzâb sûresinin 56. âyeti münasebetiyle, salavât getirilecek zamanları sayarken, gül koklayınca da salavât getirileceğini söylemektedir.¹³³ O “*Onlara ne gök ağladı, ne de yer ağladı... (Duhân, 44/29)*” âyetinin tefsirinde de “*mi'rac çıktığımda yeryüzü arkamdan ağladı...*”

¹²⁹ İsmâil Hakkı Bursevî, *Rûhu'l-beyân*, 5: 108.

¹³⁰ Bkz. Yağcıoğlu, “İsmail Hakkı Bursevî'nin Gül Risâlesi”, 6-7; Atçı, “İsmail Hakkı Bursevî'nin Gül Risâlesi”, 106.

¹³¹ Bkz. Vassâf, *Gülzâr-ı Aşk*, 590.

¹³² Bkz. Yağcıoğlu, “İsmail Hakkı Bursevî'nin Gül Risâlesi”, 8; Tatçı, “İsmail Hakkı Bursevî'nin Gül Risâlesi”, 106-107.

¹³³ İsmâil Hakkı Bursevî, *Rûhu'l-beyân*, 7: 232.

uydurma rivayetini yeryüzünün ağlamasına delil olarak nakletmektedir.¹³⁴

2. Derviş İbrahim el-Eşrefî'nin Risâle-i Gül-âbâd'ı

Derviş İbrahim el-Eşrefî, 1184/1770 tarihinde kaleme aldığı risâlede¹³⁵ Kadirî-Eşrefî tarikatının sembolü olan "Kadirî gülü"nü ayrıntılı bir şekilde anlatırken, konuyla ilgili birtakım rivayetleri doğrudan nakletmekte, bunlara dayanan ilginç yorumlarda bulunmakta, bu rivayetlerden hareketle tarikat ve tasavvufî bazı düşüncelerin esaslarını dile getirmektedir. Risâle'nin odak noktası ise gülün Hz. Peygamber'in terinden yaratıldığına dair uydurma hadistir.

Ölüm tarihi kesin olarak bilinmeyen İbrahim el-Eşrefî'nin anlattığına göre Kadirî tarikatının alâmetinin gül olma sebebi şöyledir: İbrahim, şeyhi Ali el-Vâhidî el-Kadirî'nin huzurunda iken ona Abdülkadir-i Geylânî'nin Hızır'ın işaretleriyle Bağdat'a gittiğini söyler. Abdülkadir-i Geylânî Bağdat'a geldiğinde Bağdat meşâyihî, Geylânî'ye su dolu bir tas gönderirler. Bunun anlamı "*Bağdad meşâyih ile doludur, size yer yokdur*" demektir. Bu sırada mevsim bahar değil, vakit zemheridir. Hazret-i Şeyh, tasa bir gül koyup "*var selâm eyle, bir gül ile taşmaz*" diyerek geri gönderir. Bunu gören Bağdat meşâyihî "*bu şeyh cümlemizin gülüdür*" diyerek Geylânî'nin yanına gelirler, ona tazim ve hürmet gösterirler. İbrahim el-Eşrefî devamla "*İşte tarîk-i Kadirî'nin alâmeti gül olduğunun aslı budur*" der.¹³⁶

İbrahim el-Eşrefî'ye göre Abdülkadir-i Geylânî'nin kerametinin gül olmasının sebebi ise "ona malûm olduğu üzere" onun Resûl-i Ekrem'in torunlarından olduğuna ilâhî bir işarettir. Allah böylece onun kendi nezdinde ve halkın nezdindeki durumunu göstermek istemiştir.¹³⁷ O buna şahid olarak ise Süleyman Çelebi'nin Resûlullah hakkında "*Terlese güller olurdu her teri/ Hoş dererlerdi terinden gülleri*" sözünü ve "*el-veledü sırru ebîhi- Çocuk babasının sırrıdır-Baba çocukta gizlidir*" ifadesini gösterir.¹³⁸ İbrahim el-Eşrefî'nin bu ifadeleriyle Hz. Peygamber'in hayatta iken de bir gül gibi olduğunu ve gül gibi koktuğunu beyan ettiğini söylemek mümkündür. O,

¹³⁴ İsmail Hakkı Bursevî, *Rûhu'l-beyân*, 8: 413.

¹³⁵ İbrahim el-Eşrefî'nin Kadirî gülünün ortaya çıkışına sebep olan olayla birlikte Kadirî-Eşrefî tarikatının tâcını, kıyafet, sombol ve işaretlerini bazen resimlerini de çizerek tanıttığı Risâle, Mustafa Kara tarafından tanıtımı ve transkripsiyonu yapılmak suretiyle yayımlanmıştır (Kara, "Gül Risâlesi", 11-23). Risâlenin baştarafı Türkçe olup aralarda-bilhassa dua kısımlarında- Arapça ifadeler de bulunmaktadır. Kara, Risâlenin son kısmında bulunan yaklaşık 1/5 miktarındaki Arapça kısmının transkripsiyonunu ve tercümesini yapmamış olup bunun sebebi anlaşılabilir.

¹³⁶ Bkz. Kara, "Gül Risâlesi", 12-13.

¹³⁷ Bkz. Kara, "Gül Risâlesi", 13.

¹³⁸ Bkz. Kara, "Gül Risâlesi", 13.

Süleyman Çelebi'nin kanaatimizce mecazî anlamda söylediği tavsifi, hakikî anlamda değerlendirmiştir.

İbrahim el-Eşrefî gülün harflerinden de anlam çıkarır ve “Gül - گل” kelimesinin (Osmanlıcada) iki harften ibaret olduğunu, “Kâf” harfinin “*Eleysellahu bi-kâfin abdeh- Allah kuluna kâfi değil mi?*”¹³⁹ âyetine, “Lâm” harfinin ise “*Allâhü latîfün bi-ibâdihî yezuku men yeşâü bi-ğayri hisâb- Allah, kullarına çok lütûfkârdır, dilediğini hesapsız rızıklandırır*”¹⁴⁰ âyetine işaret ettiğini belirtir.¹⁴¹ Bu bakış, tasavvufta sıklıkla görülen, her şeye zâhirin yanında bâtinî bir anlam yüklemenin sonucudur.

İbrahim el-Eşrefî Allah’a hamd ü senâ ve Resûlüne salât-ü selâm cümleleri arasında da gülün Resûlullah’ın terinden yaratıldığını “*Allahü teâlâ gülü terinden yarattığı Seyyidimiz ve Mevlâmız Muhammed’e salât ve selâm etsin*” ifadesiyle dile getirir.¹⁴²

el-Eşrefî Türkçe “*Ammâ bu gül tabiri Fârisîdir, Arabî ismine “زود-verd’ derler*” dedikten sonra Risâle’ye sonuna kadar Arapça olarak devam eder. Arapça’da güle “زود-verd” denilmesinin sebebini de Resûlullah’tan “gel”mesine dayandırır ve bunu Arapça “زود-verede” kelimesiyle vurgular (*Lime sümmiye zâlike? Li-ennehû “زود-verede” min Rasûlillah*). O “gül” anlamındaki “زود-verd” ile “geldi” anlamındaki “زود-verede” arasında bağ kurmuş, Resûlullah’tan geldiği için Arapçada güle “زود-verd” denildiğini ileri sürmüştür. Yazar devamla gülün nasıl Resûlullah’tan geldiğini ise şöyle izah etmektedir: “*Resûlullah her terlediğinde bu ter, Allâhü Teâlâ’nın kudretiyle Peygamber’ini ta’zim için gül olurdu. Sahâbe de bu gülden koparırdı/toplardı.*”¹⁴³

Yazar, Abdülkâdir-i Geylânî’nin Bağdat’a geldiğinde gül kerameti göstermesini de Resûlullah’ın terlediğinde gül hâsıl olmasına benzetir ve şöyle der: “*Bundan dolayı eş-Şeyh es-Seyyid Abdülkâdir Geylânî Bağdat’a geldiğinde gül ortaya çıktı. Çünkü o, babasının sırrı idi. Bundan dolayı Allah, onun şanını yüceltmek ve dedesi Muhammed’i (s.a.v.) tekrîm için Abdülkâdir-i*

¹³⁹ ez-Zümer 39/36.

¹⁴⁰ eş-Şûrâ 42/19.

¹⁴¹ Bkz. Kara, “Gül Risâlesi”, 13-14. İbrahim el-Eşrefî devamla Kadîrî gülünün özelliklerini, sembolik anlamlarını resimleriyle birlikte genişçe tanıtmaktadır.

¹⁴² Bkz. Kara, “Gül Risâlesi”, 21 (sallallâhü teâlâ alâ seyyidinâ ve mevlânâ Muhammedini’l-lezî halaka’l-verde bi-arakihî ve alâ âlihî ve sahbihî ve sellim teslîmen kesîran).

¹⁴³ Bkz. Kara, “Gül Risâlesi”, 21.

Geylânî'den bu gülü zuhur ettirdi. Çünkü Abdülkâdir-i Geylânî Hasenî ve Hüseyinî idi."¹⁴⁴ Müellif devamla bu gülün kıyamete kadar onun halifelerinin, müridlerinin ve sevenlerinin alâmeti olduğunu, onun tarikatının da Allah'a giden en yakın ve en şerefli yol olduğunu ifade eder.

Müellif "gül" kelimesinin Türkçe/Farsça harflerinden anlamlar çıkardığı gibi Arapçası olan "ج-ر-د" kelimesinin harflerine de bazı anlamlar yüklemektedir. Buna göre "ج-ر-د" kelimesindeki "ج-vâv" harfi, Resûlullah'ın "el-'ulemâü verasetü'l-enbiyâ-Âlimler Peygamberlerin vârisleridir" sözü sebebiyle Allah'ın Peygamberi'ne vâris olan ârif, kâmil veliye işaretidir. Veliden gelenlerin değerli olması da velinin ona verasetinden dolayıdır. "Rd" kelimesindeki "ر-râ" harfi ise Hz. Peygamber'in isimlerine işaretidir. Çünkü O, raûf ve rahîmdir. Velî de Peygamber'e tâbi olarak raûfiyyet ve rahîmiyyetle muttasıf olur. Veli de müridine raûftur, fakirlere rahîmdir. "Rd" kelimesindeki "د-dal" harfine gelince; o da aynı şekilde Resûlullah'ın isimlerine işaretidir. Çünkü o, Allahü Teâlâ'nın "ve dâ'iyen ilellâhi bi-iznihî ve sirâcen münîran- (Biz onu) Allah'ın izniyle kendi yoluna çağırarak bir davetçi ve aydınlatici bir kandil olarak gönderdik"¹⁴⁵ âyetinde ifade edildiği gibi dâî (davetçi)dir. Bu velî de Peygamber'ine uyararak davetle muttasıf olur, o da Resulullah'ın izniyle müridleri ve muhibleri hak yola, sırât-ı müstakime çağırandır.¹⁴⁶

3. Hasan Zekâî el-Eşrefî'nin Gül Risâlesi

Hasan Zekâî, *Tarikat-ı Aliyye-i Kâdiriyye-i Ahiyye-i Resmîyyenin Gül Risâlesi* adlı risâleye¹⁴⁷ Şeyh Muhammed Eşref el-Kâdirî'nin dervişlerin başlarına koydukları gülün esrarını açıklarken Abdülkâdir-i Geylânî'nin Bağdat'a gelişini anlattığını belirterek başlamaktadır. Onun aktardığına göre Geylânî, Bağdat'a Resûlullah'ın emrine (emr-i risalet-Penâhî) uyararak gitmiştir. Hasan Zekâî, Kâdirî şeyhlerinin buna imtisalen başlarında gül taşıdıklarını ve bu gülün özelliklerini, her bir parçanın sembolik anlamlarını ayrıntılı bir şekilde İbrahim Eşrefî'ninkine benzer bir şekilde aktarmaktadır. O, ayrıca Kâdirî gülünü ilk defa Abdülkâdir-i Geylânî'nin oğlu seyyid Şeyh Abdürrezzâk ile torunu seyyid Şeyh Ahmed el-Kebîr'in kullandıklarını söyler.

¹⁴⁴ Bkz. Kara, "Gül Risâlesi", 22.

¹⁴⁵ el-Ahzâb 33/46.

¹⁴⁶ Bkz. Kara, "Gül Risâlesi", 22.

¹⁴⁷ Hasan Zekâî el-Kâdirî el-Eşrefî, *Tarikat-ı Aliyye-i Kâdiriyye-i Ahiyye-i Resmîyyenin Gül Risâlesi*, Cemaledin Server Revnakoğlu Arşivi, nr. A-150, 65-71. vr. 1a-7b. Eser Süleymaniye Kütüphanesinden temin edilmiştir.

Hasan Zekâî, zamanında İstanbul'da bazı kişilere nispet edilen birçok gül bulunduğunu, bunların ise geleneğe dayanmadığından ve sonradan icad edildiğinden gerçekte Kadirî gülüyle ilgisinin olmadığını, bunların kullanılmasının tarikat erkânını tahrif olacağını açıklamak için Risâleyi yazdığını belirtir ve devamla İbrahim el-Eşrefî'nin risâlesine atıfla geniş bir nakilde bulunur. Sonunda ise bu gülü başında taşıyanların kötülüklerden ve hastalıklardan korunacağını bildirir.¹⁴⁸ Hasan Zekâî konuyla ilgili bir rivayete yer vermemiştir.

Kâdiriyye tarikatının Eşrefiyye kolunun kurucusu mutasavvıf ve şair Eşrefzâde Abdullah Rûmî'ye (Eşrefoğlu Rûmî) (ö. 874/1469) ve Âgah Efendi'ye de Gül Risâlesi nispet edilmektedir.¹⁴⁹ Demirci Âgah Efendi'nin eserinden "Gül, Hz. Peygamber'e olan sevginin işâreti oldu. Gül halifelere alâmet oldu. Onlardan da müridlere, Hz. Peygamber'e olan sevgiden dolayı verildi. Daha sonra da gül, velîlerin âriflerin, kâmillerin işâreti oldu" şeklinde bir nakilde bulunmaktadır.¹⁵⁰

Sonuç

Gülün Hz. Peygamber'in terinden yaratıldığına dair rivayet başta olmak üzere gül ile ilgili rivayetlerin hiçbiri mutasavvıflar tarafından uydurulmamıştır. Klasik dönem tasavvuf kaynaklarında bu rivayetlere herhangi bir şekilde yer verilmemiştir. Bununla birlikte gülün, Hz. Peygamber'le münasebetinden söz eden rivayetler, sonraki dönemlerde tasavvuf kaynaklarında yer almış ve bazı tasavvufî düşüncelerin dile getirilmesinde referans olarak zikredilmiştir.

Gül, başta bazı tarikatlarda olmak üzere muhtelif nesnelere ve kavramların sembolü olarak yoğun bir şekilde kullanılmış, çok farklı şekillerde kul-Yaratıcı, mürid-mürşid, Peygamber-ümme, ilk yaratılış, nûr-ı Muhammedî gibi hususlarla irtibatlandırılan bir sembole dönüşmüştür. Gül hakkındaki uydurma hadislerin tasavvuf literatüründe yer alması da mutasavvıflar tarafından Hz. Peygamber hakkında kaleme alınan mevlid, hilye-i şerif, şemâil-i şerif, esmâ-i Nebî, mucizât-ı Nebî, hicretü'n-Nebî, gazavâtü'n-Nebî, mi'râcnâme, şefaatnâme, na't vb. manzum ve mensur eserler vasıtasıyla olmuştur. Buna göre gülün, Hz. Peygamber'in terinden yaratıldığına dair düşünce, sözkonusu rivayetler vasıtasıyla oluşmamış,

¹⁴⁸ Bkz. Hasan Zekâî el-Kadirî el-Eşrefî, *Tarikat-ı Aliyye-i Kadiriyye-i Ahiyye-i Resmîyyenin Gül Risâlesi*, vr. 1a-7b.

¹⁴⁹ Bkz. Demirci, "Tasavvuf Kültürümüzde Gül Motifi", 67.

¹⁵⁰ Bkz. Demirci, "Tasavvuf Kültürümüzde Gül Motifi", 67. Demirci'nin bu iki şahsa nispet edip yazma ve muhtevaları hakkında başka bilgiye yer vermediği risaleler hakkında başka bir bilgiye ulaşılamadı.

edebiyatta gülün sevgi, aşk, mâşuk, güzellik... gibi soyut kavramların sembolü olmasından hareketle ve tasavvufta manevî âlemin sembollerle anlatılmaya başlamasından sonra oluşmuştur. Bununla birlikte gül ile ilgili uydurma rivayetler, bu düşünceyi takviye etmiş, genişletmiş ve yeni tasavvurlara sebep olmuştur. Gülün tasavvuf literatürüne ne zaman girdiğinin tespiti ise daha detaylı araştırmayı gerektirmektedir.

Tasavvufta gül ile ilgili düşüncelerin sadece mezkûr uydurma rivayetlerden kaynaklanmadığını göstermesi açısından oldukça ilginç bir durum da tasavvuf literatüründe gül hakkındaki uydurma rivayetlerden sadece birkaçının yer almasıdır. Bu rivayetler Türkçeye aktarılırken bazen yorumlar da eklenmiş veya mevcut bir düşünceyi destekleyecek forma sokulmuştur. İsmail Hakkı Bursevî gibi bazı mutasavvıflar tarafından bu rivayetlerin uydurma olmadığı veya manasının doğru olduğu ileri sürülerek savunulmuştur.

Tasavvuf kaynaklarında gül ve gülün Hz. Peygamber ile münasebetinden söz eden rivayetler nakledilirken bunların kaynaklarına işaret edilmemesi ve sıhhat durumlarının belirtilmemesi de yaygın bir şekilde kullanılmasının önünü açmıştır. Son zamanlarda neşredilen eserlerde ve makalelerde de bu halin devam etmesi, tasavvuf, edebiyat ve sanat eserlerinin hadislerinin tahririne duyulan ihtiyacı ve disiplinlerarası çalışma zarureti göstermektedir.

Gül ile alâkalı uydurma hadislere yer verilmiş olan tasavvufî eserlerde bunlara ilave olarak muhtelif sebeplerle isnadlı eserlerde bulunmayan yeni rivayetler de yer alabilmiştir. Hz. Peygamber'in gülü ve gül kokusunu çok sevdiği, sahâbenin Resûlullah'ın kokusunu güle benzettiği, sadece gülün değil, bütün çiçeklerin Resûlullah'ın terinden yaratıldığı... gibi ifadeler bunlardan bazılarıdır. Yine sadece Şîf kaynaklarda yer alan rivayetlere dayalı bazı bilgiler rivayetten söz edilmeksizin edebiyatta olduğu gibi tasavvuf kaynaklarında da bulunmaktadır.

Gül ile ilgili rivayetler sahih kabul edilmezken Nehrevânî ve İsmail Hakkı Bursevî gibi bazıları tarafından bunların sahih kabul edildiği görülmektedir. Şîf olduğuna dair bir değerlendirme bulunmayan, fakat Şîf ravileri olduğu belirtilen ve Bağdat civarında yaşadığı bilinen Nehrevânî'nin eserlerinin Şîf ve Sünnî rivayetler açısından incelenmesi gerektiğini belirtmeliyiz.

Tasavvuf ve tarikatlarda gül etrafındaki sembolik düşüncelerin kaynağı gül hakkındaki uydurma rivayetler değildir. Tasavvuf eserlerine bu rivayetlerin girişi ise edebiyat vasıtasıyla olmuştur. Sonraki dönemlerde ise,

gül hakkındaki rivayetler, oluşmuş olan düşünceleri desteklemek için kullanılmıştır.

KAYNAKÇA

- AÇIKEL, Yusuf, "Hz. Peygamber-Gül İlişkisi ve İlgili Rivayetlerin Değerlendirilmesi", *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sy. 30 (2018/1): 71-103.
- AKGÜL, Serpil. "16. Yüzyıldaki Bazı Divan Şairlerinin Türkçe Divanlarında Gül: Bâkî, Fuzûlî, Hayâlî Bey, Muhibbî, Nev'î, Taşlıcalı Yahyâ, Usûlî, Zatî". Yüksek Lisans tezi, Celal Bayar Üniversitesi, 2013.
- AKKUŞ, Mehmet. "İsimlerimizde Gülün Rengi ve Kokusu", *Gül Kitabı-Gül Kültürü Üzerine İncelemeler* içinde, ed.: Bilal Kemikli, Selami Turan, 57-65. Isparta: Isparta Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü Yayınları, 2010.
- AYVAZOĞLU, Beşir. *Güller Kitabı: Türk Çiçek Kültürü Üzerine Bir Deneme*. İstanbul: Kapı Yayınları, 2016.
- AYVAZOĞLU, Beşir. "Türk Edebiyatında Gül'ün Yeri ve Hz. Peygamber ile İlgisi", *H. Muhammed ve Gençlik: (Kutlu Doğum Haftası, 1992)* içinde, 111-115. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1995.
- BAĞCI, H. Musa, *Beşer Olarak Hz. Peygamber*, Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2012.
- BARDAKÇI, Mehmet Necmettin. "Türk Tasavvuf Kültüründe Gül Sembolü Üzerine Bazı Düşünceler", *Gül Kitabı- Gül Kültürü Üzerine İncelemeler* içinde, ed.: Bilal Kemikli, Selami Turan, 109-115. Isparta: Isparta Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü Yayınları, 2010.
- CEBECİOĞLU, Ethem. *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*. İstanbul: Anka Yayınları, 2005.
- CENGİZ, Muammer. "Manzum Bir Tasavvuf Klasığı Olarak Gülşen-i Raz". *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi* 19, sy. 30. (2012): 61-86.
- CEYHAN, Semih. "Osmanlı Tâcnâme Literatürüne Göre Derviş Tâcî ve Abdullah Salâhaddîn-i Uşşâkî'nin Cevâhir-i Tâc-ı Hilâfet Risâlesi". *İslâm Araştırmaları Dergisi* sy. 25 (2011): 113-172.
- COŞKUN, Betül. "15. Yy. ile 20. Yy. Arasında Türk Tezhip Sanatında Gül Motifi". Yüksek Lisans tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, 2007.
- ÇAP, Sabri. "Gülün Yaratılışı ve Hz. Peygamber'le İlişkisi Özelinde Uydurma

- Rivayet Algısı”, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 18, sy. 1 (2018): 259-297.
- ÇAP, Sabri. “Türk-İslâm Edebiyatında Gül Sembolü Ve Gül Hakkındaki Uydurma Rivayetlerle İlişkisi”. *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 47, (2018): 161-203.
- ÇETİŞLİ, İsmail. “Tanzimat Sonrası Türk Şiirinde Hz. Peygamber ve Gül”. *İslamî Türk Edebiyatı Sempozyumu* içinde, 323-367. İstanbul: 2011.
- ÇUKURLU, Talip. “Yunus Emre Divanı’nda Gül Etrafında Oluşturulan Teşbihler”. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* Gül Özel Sayısı (2013/1): 29-35.
- DAĞLAR, Abdülkadir. “Mazmûn Gülünün Mazmûnuna Bülbül Olmak”. *Sûff Araştırmaları* 8, sy. 15 (Kış-2017): 23-42.
- DEMİRCİ, Mehmet. “Tasavvuf Kültürümüzde Gül Motifi”. *Uluslararası Bursa Tasavvuf Kültürü Sempozyumu - IV* içinde, haz. Mehmet Temelli, 65-70. Bursa: Bursa Kültür Sanat ve Turizm Vakfı, 2005.
- DERVİŞ İBRÂHİM el-Kâdirî el-Eşrefî. *Gül Risâlesi*. nşr. Mustafa Kara. Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 5, sy. 5 (1993) içinde: 11-23.
- DEMİRİZ, Yıldız. “Kitap Süslemesinde Gül”. *İlgi* 14 (Kasım 1980): 29-33.
- DEYLEMÎ, Ebû Şüca’ Şîreveyh b. Şehrdâr el-Hemedânî. *el-Firdevs bi me’sûri’l-hitâb*. thk. Said b. Besyûnî Zağlûl. 5 cilt. Beyrut: Dârü’l-kütübî’l-ilmîyye, 1406/1986.
- DÖNER, Nuran. “Tasavvuf Kültüründe Hz. Peygamber Tasavvuru”. Doktora tezi, Uludağ Üniversitesi, 2007.
- GODZİK, Peter. *Wissenswertens über die Rose*. y.y.: 2008.
- GÖKBULUT, Süleyman. *Necmeddin-i Kübra Hayatı, Eserleri, Görüşleri*. İstanbul: İnsan Yayınları, 2010.
- GÖKTAŞ, Vahit. “Kelâbâzî ve Tasavvuf Anlayışı”. Doktora tezi, Ankara Üniversitesi, 2007.
- GÜL, Recep Emin. “Sosyal Medyada Hadis Kullanımı -Facebook ve Twitter Özelinde. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sy. 30 (2016): 163-182.
- GÜNGÖR, Zülfikar. “Edebiyatımızda Gül Sembolü ve Peygamberimiz”, *Gül Kitabı- Gül Kültürü Üzerine İncelemeler* içinde, ed.: Bilal Kemikli, Selami Turan, 29-38. Isparta: Isparta Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü Yayınları, 2010.
- HÂKÂNÎ, Mehmet Bey. *Hilye-i Saadet (Hilye-i Hâkânî)*. nşr. İskende Pala,

- Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1991.
- HASAN ZEKÂÎ el-Kadirî el-Eşrefî. *Tarikat-ı Aliyye-i Kadiriyye-i Ahiyye-i Resmîyyenin Gül Risâlesi*. Cemaleddin Server Revnakoğlu Arşivi, nr. A-150, 65-71: vr. 1a-7b. Süleymaniye Ktp.
- İBN ADÎ, Ebû Ahmed Abdullah b. Abdullah el-Cürcânî. *el-Kâmil fî du'afâi'ri-ricâl*. thk. Süheyl Zekkâr, Yahya Muhtar Ğazzâvî. 8 cilt. Beyrut: Dârü'l-fikr, 1409/1988.
- İBN BAŞKUVÂL, Halef b. Abdümelik el-Hazrecî el-Endelûsî. *el-Âsâru'l-merviyye fî'l-et'îmeti's-seriyye*. thk. Ebû Ammâr Muhammed Yâsir eş-Şe'îrî. Riyad: Advâü's-selef, 2004.
- İBNÜ'L-CEVZÎ, Ebü'l-Ferec Abdurrahmân b. Ali b. Muhammed et-Temîmî el-Kureşî. *Kitâbü'l-Mevzûât*. thk. Abdurrahmân Muhammed Osmân. 3 cilt. Medine: el-Mektebetü's-selefiyye, 1386-1388/1966-1968.
- İSMÂİL HAKKI Bursevî. *Gül Risâlesi*. nşr. Songül Aydın Yağcıoğlu, ("İsmâil Hakkı Bursevî'nin Gül Hakkındaki Risâlesi", *Turkish Studies-International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*- Volume, 11/20 Fall (2016): 1-10), Mustafa Tatçı ("İsmail Hakkı Bursevî'nin Gül Risâlesi", *Gül Kitabı- Gül Kültürü Üzerine İncelemeler*: 99-108).
- İSMÂİL HAKKI Bursevî. *Rûhu'l-beyân*. 10 cilt. Beyrut: Dârü'l-Fikr, ts.
- KANDEMİR, M. Yaşar, *Mevzû Hadisler Menşei Tanıma Yolları Tenkidi*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1991.
- KARA, Mustafa. "Gül Risâlesi". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5, sy. 5 (1993): 11-23.
- KARTAL, Ahmet. "Klasik Türk Şiirinde Gül'ün Kullanımı ve Rüyada Görülüş Şekline Göre Yorumu", *Gül Kitabı- Gül Kültürü Üzerine İncelemeler* içinde, ed.: Bilal Kemikli, Selami Turan, 163-183. Isparta: Isparta Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü Yayınları, 2010.
- KARTAL, Nuray. "16. Yüzyıl Şairlerinden Bâkî, Fuzûlî, Hayalî, Nev'î ve Yahya Bey Divanlarında, Bitkilerle İlgili Bazı Hususiyetler". Doktora tezi, Marmara Üniversitesi, 1994.
- KAYA, Murat. "Mevzû Hadis Kültüründe Sûfî Müellifler". Doktora tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, 2016.
- KEMİKLİ, Bilâl. "Türk Kültüründe Hz. Peygamber ve Gül İmaji". <http://www.sonpeygamber.info/turk-kulturunde-hz-peygamber-ve-gul-imaji> (Erişim: 25.10.2017).

- KURNAZ, Cemal. "Gül". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 14: 219-222. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.
- KURNAZ, Cemal. "Edebiyatımızda Gül Kokusu", *Gül Kitabı- Gül Kültürü Üzerine İncelemeler* içinde, ed. Bilal Kemikli, Selami Turan, ss. 47-56. Isparta: Isparta Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü Yayınları, 2010.
- KÜLEYNÎ, Ebû Ca'fer Muhammed b. Ya'kûb er-Râzî. *el-Kâfî*. Beyrut: Menşûrâtü'l-fecr, 1428/2007.
- MUHÂSİBÎ, Ebû Abdullah Hâris b. Esed. *Âdâbü'n-nüfûs*. thk. Abdülkadir Ahmed Atâ. Beyrut: Dârü'l-Cil, ts.
- MUSLU, Ramazan. "Tarikat Gülleri ve Sembolik Anlamları", *Gül Kitabı- Gül Kültürü Üzerine İncelemeler* içinde, ed.: Bilal Kemikli, Selami Turan, 125-129. Isparta: Isparta Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü Yayınları, 2010.
- MÜTERCİM ÂSİM EFENDÎ. *Kâmûsu'l-muhît Tercümesi*. ed. Mustafa Koç. 6 cilt. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Başkanlığı, 2013.
- NAMLI, Ali. *İsmail Hakkı Bursevî, Hayatı, Eserleri, Tarikat Anlayışı*. İstanbul: İnsan Yayınları, 2001.
- NEHREVÂNÎ, Ebü'l-Ferec el-Muâfâ. *el-Celisü's-sâlihu'l-kâfî ve'l-enisü'n-nâsihu's-şâfî*. thk. Abdülkerim Sâmî el-Cündî. Beyrut: Dârü'l-kütübî'l-ilmîyye, 1426/2005.
- NİETNER, Theodor. *Die Rose ihre Geschichte, Arten, Kultur und Verwendung*. Berlin: Verlag von Wiegandt, 1880.
- ÖZEL, Ahmet. "Muâfâ en-Nehrevânî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 30: 307. İstanbul: TDV Yayınları, 2005.
- SARIKAYA, Meliha Yıldırım. "Peygamber Tasavvurundaki Değişimin Dile ve Edebiyata Yansması: Na't-ı Şerîf Örneği". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 14, sy. 1 (2014): 23-49.
- SAYIN, Esmâ. "Tasavvufta Gül". *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (2013/1): 75-84.
- SEMERKANDÎ, Ebü'l-Leys Nasr b. Muhammed. *Tenbîhü'l-gâfilîn bi-ehâdîsi seyyidi'l-enbiyâ ve'l-mürselîn*. thk. Yusuf Ali Bedîvî. Dimeşk-Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 1421/2000.
- SERTYÜZ, Nurcan. "16. Yüzyıl Tezminatımızda Gül (Tezhipte-Çinide)". Yüksek Lisans tezi, Marmara Üniversitesi, 1998.
- SÛFÎZÂDE Hasan Hulusî. *Mecme'u'l-âdâb -Âdâb Kitabı*. Sadeleştiren: Yasin

- Altıntaş. İstanbul: Sağlam Yayınevi, 2007.
- SÜYÛTÎ, Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr. *Ziyâdât ale'l-Mevzûât (zeylû'l-leâli'l-masnûa)* (I-II). thk. Râmiz Hâlid Hâc Hasan. 2 cilt. Riyad: Mektebetü'l-me'ârif, 1431/2010.
- ŞİMŞEK, Habibe. "Türk Minyatürlerinde Gül", *Gül Kitabı- Gül Kültürü Üzerine İncelemeler* içinde, ed.: Bilal Kemikli, Selami Turan, 77-82. Isparta: Isparta Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü Yayınları, 2010.
- TANÇ, Nilüfer. "Rifâî'den Oscar Wilde'a Gül ve Bülbül". *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 15, sy. 39 (2009): 967-987.
- TATÇI, Mustafa. "İsmail Hakkı Bursevî'nin Gül Risâlesi", *Gül Kitabı- Gül Kültürü Üzerine İncelemeler* içinde, ed.: Bilal Kemikli, Selami Turan, 99-108. Isparta: Isparta Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü Yayınları, 2010.
- TATÇI, Mustafa. *Yunus Emre Divanı II*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1990.
- TOSUN, Necdet. "Gül Gül Değil Sarı Çiçek Sarı Çiçek Değil". *Altınoluk Dergisi*, sy. 314 (Nisan-2012): 23-25.
- TUZCU, Recep. "Hz. Peygamber'in Teri ile İlgili Rivayetlerin Değerlendirilmesi". *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9, sy. 1 (2010): 161-194.
- ULUDAĞ, Süleyman. "Kelâbâzî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 27: 192-193. İstanbul: TDV Yayınları, 2002.
- ULUDAĞ, Süleyman. *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2002.
- ÜSTÜNER, Kaplan. "Divan Şiirinde Tasavvuf (14.-15. Yüzyıllar)". Doktora tezi, Gazi Üniversitesi, 2007 (Birleşik Dağıtım Kitapevi tarafından 2007'de basılmıştır).
- VASSÂF, Hüseyin. *Gülzâr-ı Aşk Mevlid Şerhi*. haz. Mustafa Tatçı, Musa Yıldız, Kaplan Üstüner. Ankara: H Yayınları, 2013.
- VARLI, Nurhan. "Türk Şiirinde Gül Kavramının İşleniş Tarzlarının İncelenmesi". Yüksek Lisans tezi, Niğde Üniversitesi, 2009.
- YAĞCIOĞLU, Songül Aydın. "İsmâil Hakkı Bursevî'nin Gül Hakkındaki Risâlesi". *Turkish Studies-International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 11/20 (2016): 1-10.
- YARDIM, Ali. *Peygamberimiz'in Şemali*. İstanbul: Damla Yayınevi, 1998.
-

- YAZICI, İshak. "Semerkandî, Ebü'l-Leys". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 36: 473-476. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.
- YENİTERZİ, Emine. *Divan Şiirinde Na't*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993.
- YILDIRIM, Ali. "Renk Simgeciliği ve Şeyh Gâlib'in Üç Rengi". *Millî Folklor Uluslararası Kültür Araştırmaları Dergisi* 18, sy. 72 (2006): 129-140.
- YILDIZ, Muharrem. "Türk-İslam Kültüründe Gül Algısı". *Türk-İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi* 7, sy. 13 (2012): 23-37.

bilimname XXXVI, 2018/2, 496-498

Arrival Date: 30.03.2018, Accepting Date: 12.10.2018, Publishing Date: 31.10.2018
doi: <http://dx.doi.org/10.28949/bilimname.411013>

ROSE SYMBOL IN ISLAMIC MYSTICISM AND THE ROLE OF THE FORGED HADITHS IN THE FORMATION OF UNDERSTANDING ABOUT ROSE

© Sabri ÇAP^a

Extended Abstract

Despite the warnings of the Prophet (p.b.u.h), especially the enemies of Islam and some adherents of political-ideological madhhabs and some people who want to encourage people to religion have fabricated some hadiths. Some of these narratives that have been made up for different purposes have already lost their meaning, and some of them have gained new meanings over time, and the effects of faked hadiths can have been seen in daily religious/social life. The narrations that the rose is created by the Prophet's sweat, those who desire to smell his fragrance should smell roses, and the one about those who do not recite *salawat* to the Prophet when they smell rose are afflicting the prophet, are examples of this kind of faked hadiths.

Despite the fact that the creation of rose or all the narratives that established the relation between the Prophet and rose are accepted as fictitious without any controversy among the *muhaddiths*/hadith scholars, they were widely accepted in later era works, especially by literary and mystical works. Although not included in the early Sufi literature, it has been stated that some of the Sufi sources of later periods mentioned that rose was created by the Prophet's sweat, and this issue was often tried to be supported by narrations without mentioning the source.

In mystical works and Sufi Orders (*tariqāt*), the spiritual realm is described with selected symbols from the material world, and the abstract concepts are expressed in terms of the concrete and meaning which were attributed things. Everything that exists is regarded as only the manifestation of the

^a Asst. Prof., İzmir Kâtip Çelebi University Faculty of Islamic Sciences, sabri.cap@ikc.edu.tr

attributes of Jalal and Jamāl subjects of Allah, and every material is viewed beyond the appearance, with an esoteric view. One of the assets that have many meanings in Sufism and sects is the rose. In some literary works and sufistic evaluations taken by the Sufis, the rose has been used as a symbol of the Prophet or likened to the Messenger of Allah.

In spite of the fact that the Sufis who are accused of fabricating hadith in good intention have not invented a hadith about the rose, they are in the language of the Sufis and in the mystical works, It is important to note how the thinking about the relationship between the Prophet and the rose occurred and in which of the first sources this relation is mentioned. In early era Sufi sources, fabricated narrations such as, the rose was created with the sweat of the Prophet, have not been transmitted as the Prophet has been created from the sweat or one should say the *salawat* when smelled rose. In the works of Classical era Sufis, it is not common that Sufism not explained using symbols on Sufi sources. It is seen that the connection with the rose and the Prophet is after the formation of the symbolic language, and this is created by the effect of literature. Fictional narrations about rose have been transmitted to Sufi works through the effect of literary works, not through hadith sources. Many Sufis have written treaties various types of Turkish-Islamic literature. Some literary genres are almost only copyrighted by Sufis. On the other hand, mystic works and literary works are so intertwined that sometimes they cannot be assigned to mysticism or literature alone. The determination of time when the rose first entered into mystic literature requires a more detailed investigation.

We should say that the mention of the rose in mystic sources is primarily due to the symbolic meaning, not because of the related hadith narrations. Not only has the rose, many other objects, had a different meaning than it has. The most important reason for the connection with the Prophet and the rose is the symbolic value it has. Rose is the de-facto symbol of love and affection in all cultures. As a result, rose has many other symbolic meanings in addition to love, beauty and affection. There are other symbolic meanings of rose as well as the being a symbol of the Prophet. In Sufism, it is not possible to say that the only reason for symbolizing rose as the Prophet is the faked narrations about the rose. However, it is also a fact that these narrations are expressed with the purpose of mentioning that the rose represents the Messenger of Allah in the following eras. Fabricated narrations about rose, reinforced this idea, expanded it and created new imaginations.

In addition to many symbolic meanings, Sufism used the rose to describe the

most loved one. As a result of this, to express the love of the Prophet, rose is likened Prophet or The Prophet is likened to the rose. Due to its various features, rose is used the most to express the prophet, The Prophet is defined by many other literary symbols such as life, precious, loved, beloved, sultan, guide, sun, moon, rain, doctor, cure. Rose is not used as the only symbol of the Prophet, but also used as an object with many other symbolic meanings.

In the Orders, there are some other symbolic equivalents in of the meaning of rose in the general sense of mysticism. The rose is used in many symbolically different meanings in the sects Kādiriyye, Rifāiyya, Halwatiyya, Nakshibandiyya, Bayramiyya, and in the costumes of the members of these sects. Also, in Sufism, growing of the fresh rose especially in the middle of winter, are seen as an element of miracles.

It is seen that the fabricated narrations about the rose in Sufi and literary sources are interpreted, and in the following eras, some of the additions have been made and new words have been created on this subject. In some works, there is information which is not invented in the sources of the period of narration, but which has been reconstructed and transformed into custom narratives. Some of these originate from false interpretations that have been modified or added to the text during translations of Arabic texts. Some narrations were interpreted according to the basic views of Sufism and Turkish translations were made according these views. In the absence of *mawduat* literature, these are some of the expressions such as the Prophet's love of rose and rose smell, his companions likened of the Prophet's smell to rose, not just the rose, but all the flowers were created from the sweat of the Messenger of Allah.

Independent treaties were also written by some Sufis based on the narrations about the rose. Especially Ismail Hakki Bursawī and Darvish Ibrahim al-Ashrafī have included in their works the narrations they have received about rose, and they have made quite extensive comments on these narrations. Although all the narrations about the rose are accepted as by the *Muhaddith* as fictitious, there are also a few persons in Sufistic thought who claim that these narrations are accurate.

Keywords: Hadith, Rose, Sufism, Forged Hadith.

